

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Ana Bilim Dalı

ZEPHYRION (MERSİN)

Muzaffer YILMAZ

Danışman
Prof. Dr. Murat DURUKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aralık, 2015

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Zephyrion (Mersin)” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel etik kurallara ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini onurumla doğrularım.

28/12/2015

Muzaffer YILMAZ

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Muzaffer YILMAZ tarafından hazırlanan “ Zephyrion (Mersin)” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Arkeoloji Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

Başarısız

Üye

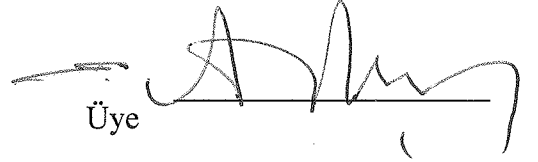
Prof. Dr. Murat DURUKAN
(Danışman)

Üye

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL

Üye

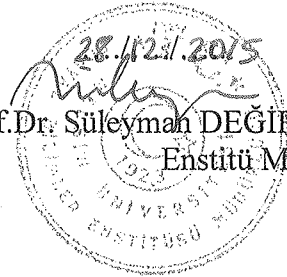

Yrd. Doç. Dr. Ercan AŞKIN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Eski Çağ yazılı kaynaklarından ve sikkelerden bildiğimiz Kilikia'daki Zephyrion kentinin lokalizasyonu, günümüzde tam olarak yapılabilmiş değildir. Eski Çağ yazarlarının ve 19. yüzyılda bölgeye gelen gezginlerin bu yönde yapmış oldukları çalışmalar, farklı tanımlamalar içermektedir.

Zephyrion'un lokalizasyonuna yönelik olarak yapılan bu çalışmada, tez danışmanlığımı kabul ederek beni onurlandıran ve hiçbir desteğini esirgemeyen sayın hocam, Prof. Dr. Murat DURUKAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımız sırasında bana destek veren ve yönlendirmelerde bulunan MEÜ Arkeoloji Bölümü Başkanı değerli hocam, Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL'e çok teşekkür ederim. Çalışmalarına her zaman destek olan Yrd. Doç. Dr. Erkan ALKAÇ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamız içinde yer alan Zephyrion'un Erken Hıristiyanlık dönemine ait bilgilere, bilgi ve kaynak katkıları ile Latince çevirilerdeki yardımlarından dolayı sevgili hocam, Okt. Murat ÖZYILDIRIM'a (MA) ve değerli katkılarından dolayı sayın hocam Prof. Dr. Emel ERTEN'e (Gazi Ü.) içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca kaynaklara ulaşmamda ve özellikle yabancı dillerdeki kaynakların Türkçeye çevirilerinde yardımlarını esirgemeyen sevgili arkadaşlarım; Uzm. Ulus TEPEBAŞ'a (MA), Arş. Gör. Yavuz YEĞİN'e (MA) ve Yüksek Lisans öğrencisi Okan ÖZDEMİR'e çok teşekkür ederim.

Son olarak lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca bana her zaman destek olan ve sabır gösteren sevgili eşim Ayla YILMAZ'a, sevgili çocuklarım; Kemal'e ve Fatma Berra'ya ne kadar teşekkür etsem azdır.

ÖZET

Yunanlılar tarafından Zephyrion olarak adlandırılan ve en eski yerleşiminin Yumuktepe’de kurulmuş olduğu düşünülen kentin, Asurlular ve Persler tarafından Ingira olarak tanındığı tahmin edilmektedir.

Bölgede Perslerin uyguladığı politikalar ve limanların zamanla önem kazanması sonucu yavaşça kıyıya doğru kayan Zephyrion, Roma döneminde Yumuktepe’den tamamen kopmuş ve kıyıya taşınmıştır. Eski Çağ yazarlarından Skylaks ve Strabon tarafından Soli’nin doğusunda olduğu belirtilen Zephyrion’un lokalizasyonu için günümüzde Kültür Merkezi olarak kullanılan alan önerilmektedir.

Antik kaynakların ve gezginlerin değerlendirmeleri yanında, ele geçen arkeolojik buluntular bu bölgede antik bir kentin varlığına işaret eden bulgular olarak değerlendirilebilir. Bu buluntular arasında yer alan Arkaik Kuros, kentin MÖ 6. yüzyılda varlığını göstermesi açısından önemlidir. MS 5-7. yüzyıllara tarihlenen ve LR1 amphora parçalarından oluşan seramik yığınının ise bölgede bir amphora üretim merkezine işaret edebileceği belirtilmektedir.

Erken Hıristiyanlık döneminde önemli bir kent konumuna yükselen Zephyrion, çeşitli konsillerde piskoposlar tarafından temsil edilmiştir. Yazılı kaynaklarda Zephyrion’un adı, 692 yılında toplanan Trullo Konsili’ne temsilci göndermesiyle son kez geçmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zephyrion, Lokalizasyon, Mersin, Ingira, Kilikia.

ABSTRACT

The earliest phase of settlement of the Greek town of Zephyrion was at Yumuktepe and the same town was known as “Ingira” by the Assyrians and Persians.

The Persian strategies and the rising importance of the harbors at the region caused the shift of the settlement from Yumuktepe to coastline under the Roman rule. The ancient writers such as Skylaks and Strabo locate Zephyrion to the East of Soli. This should be the area where the building of the cultural center of modern Mersin located.

As well as the references of the ancient sources, archaeological data also attests a settlement at the same location. An archaic kuros discovered at the site reveals the presence of a settlement at the same spot as early as the 6th century BC. In addition to this important find, a number of LR1 amphora sherds discovered at the same location dated to AD 5th- 7th century suggest an amphora production site at a later stage of the settlement.

During the Early Christian period, Zephyrion was an important bishopric center represented in various councils. The latest literary source mentioning the name of Zephyrion is related to the Council of Trullo (AD 692) where the town was represented.

Key Words: Zephyrion, Localization, Mersin, Ingira, Kilikia.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
HARİTA VE FİĞÜR LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM I. YAZILI KAYNAKLARDA ZEPHYRION KENTİ	3
I.1. Antik Kaynaklarda Zephyrion.....	3
I.2. Zephyrion Hakkında Gezginlerin Değerlendirmeleri.....	6
I.3. Modern Kaynaklarda Zephyrion.....	8
I.4. Zephyrion'un Lokalizasyonu ve Yumuktepe ile İlişkisi.....	10
I.5. Zephyrion'un Etnik Kökeni ve Kentin İsminin Yunanca Olmasının Nedeni.....	14
BÖLÜM II. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ZEPHYRION	20
II.1. Asur Dönemi ve Sonrasında Bölgedeki Gelişmeler.....	21
II.2. Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Zephyrion Kenti.....	23
II.3. Hıristiyanlık Dönemi ve Sonrasında Zephyrion Kenti.....	33
BÖLÜM III. ZEPHYRION İLE İLGİLİ BÖLGEDE ELE GEÇEN ARKEOLOJİK MALZEMELER	40
SONUÇ	46
KAYNAKÇA	53
LEVHALAR	

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	: Adı geçen eser
bkz.	: bakınız
Çev.	: Çeviren
dip.	: dipnot
Eds.	: Editör
FGH	: Fragmente Griechischer Historiker
frag.	: fragman
Fig.	: Figür
GGM	: Geographi Graeci Minores
km.	: kilometre
Lev.	: Levha
m.	: metre
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
s.	: sayfa
ss.	: sayfa sayısı
SNG	: Sylloge Nummorum Graecorum
vd.	: ve diğerleri

HARİTA LİSTESİ

LEVHA 1:

Harita 1 : Ramsay Tarafından Oluşturulan Harita (Ramsay, 1907)

Harita 2 : Zephyrion'un Konumunu Gösteren Harita (Google Earth)

LEVHA 2:

Harita 3 : Zephyrion İle İlgili Arkeolojik Malzemelerin Ele Geçtiği Bölgeler (Google Earth)

Harita 4 : Zephyrion Yerleşimi Olarak Belirtilen Bölgeler (Google Earth)

LEVHA 3:

Harita 5: Persler Tarafından Sikke Basılan Kentler (Google Earth)

Harita 6: III. Antiokhos Tarafından Alınan Kentler (Google Earth)

FIGÜR LİSTESİ

LEVHA 4:

Figür 1: Kültür Merkezi' nin Görünümü ve Yumuktepe

(<http://sunrtv.com/foto/mersinfoto/mersin007.jpg>)

Figür 2: Yumuktepe'nin Havadan Görünümü

(<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/genel/gezilecekyer/yumuktepe>)

LEVHA 5:

Figür 3: Yumuktepe Kilisesi (Canava ve Köroğlu, 2010)

Figür 4: Demos Kültü İle Benzerlik Gösteren Antonius Pius Dönemi Zephyrion Sikkesi

(<http://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?pid=10793>)

LEVHA 6:

Figür 5: Zephyrion Lejantlı Sikke

(<http://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?pid=2040>)

Figür 6: Kent Tanrıçalı Ve Zephyrion Lejantlı Sikke

(http://www.wildwinds.com/coins/greece/cilicia/zephyrium/SNGCop_412.jpg)

LEVHA 7:

Figür 7: Arkaik Kuros (Laflı ve Recke, 2005)

Figür 8. Mezarda Ele Geçen MÖ 5. Yüzyıl Attika Seramikleri (Durukan, 2015b)

LEVHA 8:

Figür 9. MS 3. Yüzyıla Tarihlenen Sütunlu Lahit (Wiegartz, 1965)

Figür 10. MS 5-7. Yüzyıllara Tarihlenen LR1 Seramik Parçaları (Durukan, 2015b)

GİRİŞ

“Zephyrion (Mersin)” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, adı, Eski Çağ yazılı kaynaklarından ve sikkelerinden bilinen Zephyrion kentinin lokalizasyon sorununa ilişkin değerlendirmeleri kapsamaktadır.

Eski Çağ yazarlarının ve 19. yüzyılda bölgeye gelen gezginlerin Zephyrion ile ilgili aktarımları hem yeterli bilgileri vermemekte ve hem de lokalizasyona dair çelişkili ifadeler içermektedir. Bunların yanı sıra kentin varlığını gösterebilecek mimari kalıntıların bulunmadığı ve bu yönde kapsamlı arkeolojik çalışmaların da yapılmadığı görülmektedir. Öte yandan çağdaş kaynaklarda lokalizasyon değerlendirmelerinin geniş olarak incelenmediği, kentin sadece belirli konuları üzerinde çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Tez kapsamında yazılı kaynaklarda geçen Zephyrion ile ilgili bilgiler, I. Bölüm içerisinde ele alınmaktadır. Bu doğrultuda Eski Çağ yazılı kaynakları, gezginlerin değerlendirmeleri ve çağdaş kaynaklarda yapılan çalışmalar incelenmektedir. Zephyrion’un lokalizasyon önerisi ve Yumuktepe ile ilişkisi de bu bölümde ele alınmaktadır. Zephyrion, bazı araştırmacılar tarafından isminin Yunanca olmasından dolayı bölgede bulunan Yunan kökenli kentler arasında gösterilmek istenmiştir. Bu amaçla kentin etnik kökeni ve isminin Yunanca olmasının nedenleri, bu bölüm içerisinde değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Zephyrion’un Assur Dönemindeki konumu, yerleşimi ve yayılımı; Klasik, Hellenistik ve Roma dönemlerindeki askeri ve siyasi gelişmeler göz önünde tutularak, “Tarihsel Süreç İçerisinde Zephyrion” başlığı adı altında sunulmaktadır. Bu bölümde ayrıca, Erken Hıristiyanlık döneminde bölgede önemli bir konuma yükselen Zephyrion’un, çeşitli konsillerde, hangi dönemde, kimler tarafından temsil edildiği ve dinsel tartışmalar sırasında nasıl bir tutum sergilediği ele alınmaktadır.

Son bölümde, Zephyrion'a ait olarak nitelendirilen arkeolojik malzemeler yer almaktadır. Bu malzemeler arasında yer alan Arkaik Kuros ve sütunlu lahit, önemli plastik eserler arasında gösterilmektedir. Zephyrion'un çevre yerleşimlerinde bulunan mezarlarda ele geçen Attika seramikleri, kentin merkezi olarak düşünülen bölgede ele geçen ve LR1 amphora kırıklarından oluşan seramik yığını önemli buluntular arasındadır. Söz konusu seramik yığınının, MS 4. ve 7. yüzyıllar arasında gerçekleşen doğu-batı ticaretindeki önemine ve Zephyrion ilişkisine değinilmektedir. İncelenen bir diğer arkeolojik malzeme grubunu ise MÖ 1. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl sonu arasına tarihlenen sikkeler oluşturmaktadır.

I. YAZILI KAYNAKLARDA ZEPHYRION KENTİ

Çalışmanın konusunu oluşturan Zephyrion kentinin yerinin tam olarak belli olmaması ve şu ana kadar kapsamlı bir arkeolojik kazı yapılmamış olması, yazılı kaynakların önemini daha da arttırmaktadır. Zephyrion ile ilgili yazılı kaynakları üç başlık altında incelemek mümkündür. Bunlardan ilkinin Eski Çağ yazarlarının aktarımları oluşturmaktadır. İkinci kısımda bölgeye gelen gezginlerin aktarımları ve son olarak ise modern kaynakların değerlendirmeleri yer alır.

I.1. Antik Kaynaklarda Zephyrion

Zephyrion ile ilgili ilk bilgileri, MÖ 5. yüzyıl yazarı Hellanikos ile MÖ 4. yüzyıl yazarı Kallisthenes aktarmaktadır. Bu iki yazara göre Tarsus'un yakınında bulunan Ankhiale daha sonra Zephyrion olarak adlandırılmıştır¹.

Pseudo Skylaks'ın MÖ 340-330 yıllarına tarihlenen² ve bilinen ilk coğrafya çalışmalarından biri olarak kabul edilen³ Periplous adlı eserinde, Kilikia bölgesinde bulunan kentler batıdan doğuya doğru sıralanırken Soloi'den sonra Zephyrion kentinin adı verilmektedir⁴. Skylaks, bu eserinde Zephyrion'un Soloi/Pompeiopolis kentinin doğusunda olduğunu belirtmektedir.

Büyük İskender'in ölümünden sonra Ptolemaioslar ile Seleukoslar; sahip olduğu stratejik konumu, yer altı ve yer üstü zenginlikleri dolayısıyla Kilikia Bölgesi'ne hâkim olmak için MÖ 3. yüzyılda yoğun bir mücadele içine girmişlerdir⁵. Kilikia Bölgesi bu dönemde Ptolemaioslar ile Seleukoslar arasında sık sık el değiştirmiş ve son olarak

¹ Hellanikos, FGH I, frag. 63: 123; Kallisthenes, FGH IIB, frag. 34: 650; Güney, 2014: 48.

² Sayar, 1999: 209; Levante 1988: 134; Ancak bu eserin MÖ 6. yüzyılda yazılmış olabileceğine dair tartışmalar da söz konusudur, Durukan, 2015b: 19.

³ Arslan, 2012: 239.

⁴ Skylaks, GGM I, frag. 102: 76-77.

⁵ Durukan, 1998: 88-90; Tempesta, 2005: 60.

Seleukoslar'ın eline geçmiştir⁶. Diodorus Siculus ile Livius, Hellenistik dönemde gerçekleşen bu olaylar içinde Zephyrion ile ilgili bilgiler vermişlerdir.

Diodorus Siculus MÖ 318 yılında Diadokhlar savaşı sırasında Zephyrion açıklarında bir filo oluşturulduğunu belirtmektedir⁷.

III. Suriye savaşı sonucunda (MÖ 241) Kilikia Bölgesi'nin Ptolemaiosların eline geçmesi üzerine⁸, bölgeyi tekrar geri almak isteyen Seleukos Kralı III. Antiokhos; MÖ 197 yılında büyük bir askeri harekât düzenleyerek Ptolemaiosları bölgeden uzaklaştırmıştır⁹.

Livius, Seleukos Kralı III. Antiokhos'un Kilikia'yı egemenliği altına alırken ele geçirdiği kentlerden birisinin de Zephyrion olduğunu ifade etmiştir¹⁰. Bu bilgiler, Zephyrion'un Hellenistik dönemdeki varlığını göstermesi açısından önemlidir.

Strabon, Zephyrion kentinin Ovalık Kilikia'da Soloi/Pompeiopolis kentinin doğusunda ve "Sardanapallos tarafından denizin biraz yukarısında kurulan Ankhiale'nin" batısında olduğunu belirterek, kentin lokalizasyonu konusunda Skylaks ile aynı görüşü paylaşmaktadır¹¹.

Yaşlı Plinius, Zephyrion'un Ankhiale kentinin doğusunda olduğunu belirterek daha farklı bir görüş ortaya koyar¹².

Bazı kaynaklarda Zephyrion kentinin çevre kentlere olan uzaklıkları da belirtilmiştir. Örneğin, Tabula Peutingeriana'da¹³ Soloi/Pompeiopolis ile Zephyrium arası mesafe XIII milibus olarak belirtilirken, Stadiasmus Maris Magni'de bu iki kent arasındaki

⁶ Cohen, 1995: 52; Kaya, 1996: 217; Durukan, 2005: 7-8.

⁷ Diodoros, XVIII. 62. 1.

⁸ Durukan, 1998: 89; Sayar, 1999: 199.

⁹ Jones, 1937: 199; Cohen, 1995: 52; 2004: 14; Kaya, 1996: 217.

¹⁰ Livius, XXXIII. 20. 4.

¹¹ Strabon, XIV. 5. 9.

¹² Plinius, V. 23. 91.

¹³ Stadiasmus, GGM I, frag. 63: 481.

mesafe 50 stadia, Zephyrion ile Tarsus arasındaki mesafe ise 120 stadia olarak belirtilmiştir¹⁴.

MS 1. yüzyıl yazarı Iosephus ise Kappadokia ve Kilikia'nın vasal kralı olan Arkhelaos'un, kendisini ziyarete gelen Iudaea'nın vasal kralı Herod'u uğurlamak için Zephyrion'a kadar eşlik ettiğini belirtmektedir¹⁵.

Geç antik dönem yazarlarından Hierokles ise Zephyrion'u, metropolisi Tarsus olan Kilikia kentleri arasında belirtmiştir¹⁶.

Stephanos Byzantinos'un Tarsus ile Zephyrion arasında Ankhiale'nin olduğunu belirtmesi¹⁷, bu kentlerin birbirinden farklı olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

MS 6. yüzyıl içinde Antiochia ad Orontem'de gerçekleşen depremin, Kilikia kenti Anazarbos'u da etkilediğini belirten Prokopios, depremden sonra ortaya çıkan ve birçok kişinin ölümüne neden olan salgın hastalıktan da bahsetmektedir¹⁸. Söz konusu eserde Zephyrion'un adı açıkça belirtilmese de, Anazarbos ile aynı bölgede yer almasından dolayı oldukça yıkıcı olan bu doğal afetlerden etkilendiği tahmin edilebilir. Nitekim MS 525, 526, 528 ve 561 yıllarında gerçekleşen bu depremler, Antiochia ad Orontem ve Seleucia Pieria kentleri yanında Ovalık Kilikia'da yer alan Anazarbos'ta da büyük yıkımlara neden olmuştur¹⁹. Kilikia'da MS 525 yılında gerçekleşen deprem ise en yıkıcı olanıdır²⁰. Bu depremin, Soloi/Pompeiopolis'in yerleşimine son verecek kadar etkili

¹⁴ Stadiasmus, GGM I, frag. 169-170: 481.

¹⁵ Iosephus, 1. 455.

¹⁶ Hierokles, *Synekdemos* 704; Hild ve Hellenkemper, 1990: 39.

¹⁷ Stephanos Byzantios, 23.

¹⁸ Prokopios, 2008: 96-97.

¹⁹ Gough, 1952: 98; Hild ve Hellenkemper, 1990: 179, 182, 382; Sayar, Siewert ve Taeuber, 1992: 176; Kayan, 1997: 741; Karagöz, 2005: 52; Erten, 2014: 61; Pamir ve Yamaç, 2012: 40; Anazarbos'ta meydana gelen deprem ve sonrasında kentin ayağa kaldırılması için İmparator Iustinianus'un (MS. 527-565) emir vermesi hakkında bkz. Malalas, 1831: 418.

²⁰ 04.10.525 tarihinde dokuz şiddetinde gerçekleşen bu depremin Tsunami'ye neden olduğu açıklanmaktadır, Erel ve Adatepe, 2007: 243.

olduğu belirtilmektedir²¹. Soloi/Pompeiopolis kentinde kazı çalışması gerçekleştiren Yağcı da; MS 525 yılında gerçekleşen depremin yıkıcı etkisinden söz ederek bu tarihi, *terminus post quem* olarak kabul eder²². Söz konusu deprem, Soloi/Pompeiopolis'e çok yakın olmasından dolayı Zephyrion'da da aynı ölçüde yıkıcı sonuçlar doğurmuş olmalıdır.

I.2. Zephyrion Hakkında Gezginlerin Değerlendirmeleri

Zephyrion kentinin konumu hakkında referans alınabilecek kaynaklar arasında gezginlerin notları da bulunmaktadır. Bölgede 1812-1813 yıllarında görev yapan İngiliz Amirali Beaufort²³, Zephyrion'u İncekum Burnu (Sarpedon Burnu/Silifke) ile coğrafi benzerliklerinden dolayı, Kydnos ile Saros nehirleri arasındaki buruna konumlandırarak Plinius ile aynı görüşü paylaşmıştır²⁴.

Leake de, bölgede yaptığı çalışmalar sonucunda Soloi/Pompeiopolis ile Kydnos nehirleri arasında en önemli bölge olan Mersin nehrinin ağzının Zephyrion olabileceğini ifade etmiştir²⁵. Leake, söz konusu bu çalışmasında Stadiasmus'ta 120 Stadia olarak belirtilen Zephyrion ile Tarsus arasındaki mesafenin aslında daha uzun olduğunu ve bu fikre Hierokles'in de katıldığını belirtmiştir.

19. yüzyıl ortalarında Mersin'e gelen bir başka gezgin olan Langlois da kıyıda gördüğü harabelerden dolayı burasının Zephyrion olabileceğini ve Mersin'in de bu antik kentin üzerinde kurulduğunu açıklamıştır²⁶. Langlois ayrıca Tarsus'un Fransız Konsolosu Jille tarafından Dışişleri Bakanı Teber'e 27 Kasım 1836 tarihinde yazılan bir belgeden bahseder. Söz konusu belgede; denizin on metre kadar kenarında tuğladan yapılmış mezarların bulunduğu ve bunların batısında da lahit mezarların yer aldığı

²¹ Erten, 2014: 61; Soloi/Pompeiopolis'de MS 525 yılında meydana gelen deprem için bkz. Schultze, 1926: 298; Peschlow ve Bindokat, 1975: 391.

²² Yağcı, 2002: 514; Yağcı, 2007:149; Yağcı ve Kaya, 2011: 171.

²³ Borgia, 2003: 43.

²⁴ Beaufort, 2002: 276.

²⁵ Leake, 1824: 214.

²⁶ Langlois, 1947: 31.

belirtilmektedir²⁷. Bu belge; kente ait arkeolojik verilerin bu döneme kadar görülebildiğini belirtmesi açısından önemlidir.

Tarsus Gözlükule’de ilk kazı çalışmasını 1845 yılında gerçekleştiren İngiliz konsolosu Barker²⁸; Zephyrion olarak adlandırılan iki burundan bahseder ve bunlardan birisinin Seleukeia’da Kalykadnos nehrinin yakınında, diğerinin de Ankhiale kentinin görüş mesafesinde bulunan bir tepede olduğunu ifade etmiştir²⁹. Barker ayrıca tepe üzerinde antik döneme ait eserlerin de bulunduğunu açıklamaktadır.

Cramer de bu konuda; Strabon’un Soloi/Pompeiopolis’ten sonra bir yere konumlandığı Zephyrion’un, Stadiasmus tarafından Soloi/Pompeiopolis ile Tarsus arasında *Khorion* olarak nitelendirildiğini belirtir. Cramer ayrıca Beaufort’un Soloi/Pompeiopolis’in doğusunda küçük bir tepe üzerinde gözlemlendiği kale kalıntılarının³⁰, antik kaynaklarda geçen bu bilgilerle ilgili olabileceğini açıklamaktadır³¹.

Texier ise Mersin’in Zephyrion kenti üzerinde kurulduğunu belirten bir başka gezgin olmuştur³².

Davis, Mersin’in antik bir kent üzerinde kurulduğunu ve bugünkü kent ile batıdaki nehir arasında yer alan geniş bir alan üzerinde seramik, çatı kiremidi ve mermer parçalarının yanı sıra mimari buluntuların olduğunu ifade etmiştir. Texier’in yukarıdaki görüşüne de değinen Davis, söz konusu bu antik kentin Zephyrion olduğundan emin olamamıştır³³.

²⁷ Langlois, 1947: 31.

²⁸ Goldman, 1935: 528.

²⁹ Barker, 1853: 136.

³⁰ Beaufort, 2002: 264.

³¹ Cramer, 1832: 341-342.

³² Texier, 1863: 727.

³³ Davis, 1879: 492.

I.3. Modern Kaynaklarda Zephyrion

Zephyrion kenti ile ilgili arkeolojik veriler son derece yetersizdir. Antik kaynaklarda geçen bilgilerin ve bölgeye gelen gezginlerin aktarımlarının yanında az sayıda arkeolojik veri söz konusudur.

Heberdey-Wilhelm ikilisi Zephyrion'un yeri konusunda; Pompeiopolis ile Kydnos arasındaki burnun Strabon'da geçen Zephyrion olabileceğini belirtmişlerdir³⁴.

Batıdan esen rüzgâr anlamına gelen Zephyrion adının Yunanca olmasından³⁵ yola çıkan Jones, kenti bölgede bulunan Yunan kökenli kentler arasında saymıştır³⁶.

Magie ise İmparator Hadrianus'un Kilikia üzerinden Suriye, Filistin ve Mısır'a yaptığı gezi sırasında Zephyrion'a da uğradığını ve bu ziyaretten sonra kentin Hadrianapolis adını aldığını belirtir³⁷.

Pers, Yunan ve Roma döneminde polis, geç antik dönemde ise Stadiasmus'un (MS 3.yüzyıl) *Khorion*³⁸ olarak tanımladığı Zephyrion, Hild ve Hellenkemper tarafından Mersin kent merkezine konumlandırılır³⁹. Hild ve Hellenkemper bu bilgilerin dışında Zephyrion'un çeşitli dönemlerde almış olduğu isimler hakkında da bilgiler vermektedir. Buna göre Arap döneminde Qualamya olarak adlandırılan kent, Küçük Ermeni Krallığı döneminde Port de Zabari (Zafra Limanı) olarak bilinmekteydi⁴⁰.

Ramsay tarafından haritada gösterilen Zephyrion (**Lev. 1 Harita 1**), Karaduvar'a konumlandırılmıştır⁴¹.

³⁴ Heberdey ve Wilhelm, 1896: 2.

³⁵ Durugönül, 2004: 27.

³⁶ Jones, 1937: 195.

³⁷ Magie, 1950: 620-621; Hadrianus (MS 117-138) 123 yılında Kilikia kentlerini ziyaret etmiştir, Önen 2013: 94.

³⁸ Stadiasmus, GGM I, frag. 169-170: 481

³⁹ Hild ve Hellenkemper, 1990: 464.

⁴⁰ A. g. e, 1990: 464; Tomaschek, 1891: 67; Zephyrion'un Port de Zafari olarak adlandırılması hakkında bkz. Langlois, 1863: 94; Alishan, 1899: 390.

⁴¹ Ramsay, 1908: 106-107; Kalkan, 1999: 37.

Mersin olarak bilinen kentin Zephyrion'un kalıntılarını da barındırdığını ifade eden Schultze: "Aziz Georg'a adanmış olan heybetli bir Karube (Harnup) ağacı, şehir ile onun çok yakınından akmakta olan nehrin arasında bulunmaktadır ve şüphesiz antik dönem ağaç kültü ile bağlantılıdır. Öyle ki, biz o kültün izlerine Küçük Asia'nın diğer yerlerinde de rastlamaktayız."⁴² diyerek kente ait bir ağaç kültüründen bahsetmektedir.

Zephyrion'u; bölgenin en eski yerleşimlerinden birisi olarak kabul edilen Yumuktepe'nin birkaç kilometre aşağısında bulunan bugünkü Mersin Opera Binası ve Müze'nin⁴³ bulunduğu alana lokalize eden Sayar⁴⁴, bunun dışında Zephyrion'un Yumuktepe'de de olabileceğini burada yapılan çalışmalara dayanarak ifade etmektedir⁴⁵. İmparator Vespasianus (MS 69-79) tarafından Side ile Seleukeia Pieria (Samandağ) arasına MS 72 yılında yaptırılan sahil yolunun güzergâhında Zephyrion'un da bulunduğu yine Sayar tarafından aktarılmaktadır⁴⁶.

Durugönül de Mersin kent merkezinde ve çevresinde Zephyrion ile ilgili sikkelerin ele geçmesinden dolayı modern Mersin'in Zephyrion üzerine kurulmuş olabileceğini belirtmektedir⁴⁷.

Gough ise Tarsus ve Adana'nın batısında kalan Zephyrion'un; Anadolu ile Suriye arasındaki kimliksel sürecini devam ettirdiğini ve Orta Çağ'da küçük bir liman olarak varlığını sürdürdüğünü belirtir⁴⁸.

⁴² Schultze, 1926: 299-300.

⁴³ 1946 yılında Halkevi olarak yapılan bina; günümüzde Opera Binası ve Arkeoloji Müzesi'ni de içinde barındıran bir Kültür Merkezi olarak kullanılmakta olup, Vali Konağı ile Arap Ortodoks Kilisesi arasında yer almaktadır.

⁴⁴ Sayar, 2004: 11.

⁴⁵ Sayar, 2002: 63, dip. 12.

⁴⁶ Sayar, 2012: 27.

⁴⁷ Durugönül, 2004: 27; Durugönül, 2007: 13.

⁴⁸ Gough, 1956: 167.

Mersin'in tarihi coğrafyası üzerine araştırmalar yapan Vural⁴⁹, Altay⁵⁰, Develi⁵¹ ve Ergin⁵² ise; Vali Konağı, Halk Evi ve Kız Enstitüsü'nün inşaatı esnasında temellerinde antik döneme ait duvarlar, sütun başlığı ve mimari parçaların ele geçtiğinden bahsetmişlerdir. Bu kişiler, aynı zamanda Langlois'ya atıfta bulunarak Jille tarafından Teber'e yazılan mektupta bahsi geçen antik dönem mimari yapılardan dolayı Mersin'in Zephyrion üzerinde kurulduğunu ifade etmektedirler. Günümüzde ise bahsi geçen bu bölgede, dolgu yapmak suretiyle genişletme çalışmaları yapılmış ve sahil kesiminin bu bölümü deniz kıyısından epeyce uzak kalmıştır. Ayrıca bu bölgede kontrolsüzce gerçekleştirilen yapılaşma, Zephyrion'a ait olabilecek birçok arkeolojik eserin tahrip edildiği ihtimalini de güçlendirmektedir.

Durukan ise yapmış olduğu son çalışmasında⁵³, Zephyrion'un ilk yerleşimini Yumuktepe ile özdeşleştirdikten sonra bugünkü Kültür Merkezi civarına taşınmış bir kent olarak yorumlamaktadır. Bu yorumlamada kullanılan dayanak noktaları çalışma içerisinde konu başlıklarına göre ele alınacaktır.

I.4. Zephyrion'un Lokalizasyonu ve Yumuktepe ile İlişkisi

Kilikia Bölgesi'nde adını antik kaynaklardan, yazıtlardan ve sikkelerden bildiğimiz birçok kentin yeri henüz tespit edilememiştir. Bu kentler arasında yer alan Zephyrion'un lokalizasyonuna yönelik farklı öneriler mevcuttur. Zephyrion ile ilgili bilgi veren antik kaynaklarda çelişkili ifadelerin yer alması, bölgeye gelen 19. yüzyıl gezginlerinin farklı lokalizasyon önerilerinde bulunması, Doğulu ve Yunanlı kaynaklarda

⁴⁹ Vural, 2007: 34-43.

⁵⁰ Altay, 1965: 85.

⁵¹ Develi, 2001: 97.

⁵² Ergin, 1973: 24.

⁵³ Prof. Dr. Murat Durukan'ın Mersin'den Tarsus'a Kilikia Kıyılarındaki Kayıp Kentler adlı kitabı, çalışmanın temel kaynaklarından birisini oluşturmaktadır.

aynı kentlerin farklı isimlerle belirtilmesi ve bölgede arkeolojik bir çalışma yapılamaması, farklı görüşlerin ortaya çıkmasında en önemli etkenler olarak gösterilebilir.

Mersin’de kayıp kentler ile ilgili çalışmalar gerçekleştiren Durukan; Eski Çağ yazarlarının, 19. yüzyılda bölgeye gelen gezginlerin ve yerel araştırmacıların açıklamalarından yola çıkarak Zephyrion’un bugünkü Kültür Merkezi, Müftü Deresi ve Yumuktepe Höyüğü üçgeninde olabileceğini belirtmiştir⁵⁴. Zephyrion kent merkezi olarak ifade edilen Kültür Merkezi, Vali Konağı ve Ortodoks Kilisesi’nin bulunduğu alanın, çevresine göre birkaç metre daha yüksek olduğuna değinen araştırmacılar; aynı bölgede bir kentin varlığına işaret edebilecek nitelikte arkeolojik malzemelerin de ele geçtiğini belirtmektedir (**Lev. 4 Fig. 1**). Bu malzemeler arasında, 1988 yılında ele geçen ve bugün Mersin Müzesin’de sergilenen Arkaik Kouros⁵⁵ ile 2002 yılında gerçekleştirilen peyzaj çalışmaları sırasında yoğun olarak ele geçen seramik buluntuları gösterilmektedir. MS 5-7. yüzyıllara tarihlenen LR1 tipi amphoralardan⁵⁶ oluşan bu seramik yığınının, aynı zamanda bölgede bir amphora üretim merkezinin olabileceğine de işaret edebileceği belirtilmektedir. Aynı bölgede yer alan Opera Binası (Kültür merkezi) ve Vali Konağı inşaatlarının temelleri kazılırken eski bina kalıntılarına, harçlı duvarlara, sütun başlığına, mimari parçalara ve mezarlara rastlandığının belirtilmesi⁵⁷, bu bölgede antik bir kentin varlığına işaret eden diğer bulgular olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, Stadiasmus Maris Magni’de 50 stadion⁵⁸ (9 km.) olarak belirtilen Soloi/Pompeiopolis ile Zephyrion

⁵⁴ Durukan, 2015b: 13-17.

⁵⁵ Laflı ve Recke, 2005: 1-24.

⁵⁶ Bu tip amphoralar Kilikia’ya özgü bir üretim olarak kabul edilmektedir, Empereur ve Picon, 1989: 239, fig. 18-19; Tekocak ve Zoroğlu, 2013: 9.

⁵⁷ Ergin, 1973: 24.

⁵⁸ 1 stadion, günümüzde yaklaşık olarak 180 m. kabul edilmektedir.

arasındaki mesafenin⁵⁹, doğruya yakın bir değerde olması (10 km)⁶⁰, bölgenin Zephyrion olarak lokalize edilmesinde bir başka kriter olarak değerlendirilebilir (**Lev. 1 Harita 2**).

Zephyrion kentinin yerleşim alanı olarak ifade edilen çevre bölgelerde de arkeolojik eserlerin bulunduğu belirtilmektedir⁶¹. Bu bölgeler içerisinde yer alan Dumlupınar Lisesi'nin batısında ortaya çıkarılan nekropol alanı, Zephyrion'un batı sınırı olarak değerlendirilmektedir. Piri Reis Mahallesi ile Mersin Otel'i'nin kuzeyinde karşılaşılan çatı kiremidinden yapılmış mezarlar, Soğuksu Karakolu civarında ele geçen sütun başlığı ile Bağkur Binası'nın karşısında bulunan ve Zephyrion'a ait en doğudaki buluntu olarak nitelenen pithos, bu eserlere örnek olarak gösterilmektedir (**Lev. 2 Harita 3**)⁶².

Ele geçen bu bulgular, Zephyrion'un geç dönemde kıyıda bir yerleşime sahip olduğunu düşündürmektedir. Ancak kentin ilk yerleşimi hakkında bilgi sahibi olmamız için Yumuktepe yerleşimine bakmamız gerekmektedir.

Mersin kent merkezinde, Zephyrion yerleşiminin 2 km. kadar kuzeybatısında yer alan ve geçmişi MÖ 7000' lere giden Yumuktepe Höyüğü'nde (**Lev. 4 Fig. 2**)⁶³, Barnett ve Garstang tarafından 1936-39 ve 1947-48 yılları arasında ilk bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Yumuktepe'de demir çağı tabakaları olarak adlandırılan III. ve IV. seviye⁶⁴ seramikleri üzerinde yapılan ilk çalışmalarda; Myken döneminden başlayan MÖ geç 5. yüzyıl ve erken 4. yüzyıla kadar devam eden bir sürecin görüldüğü açıklanmaktadır⁶⁵. Bu çalışmalarda, III. Seviyede bir yangın tahribatı görüldüğü ve bu tahribatın Pers savaşları ya

⁵⁹ Stadiasmus, GGM I, frag. 169-170: 481.

⁶⁰ Soloi/Pompeiopolis kenti ile Kültür merkezi arasındaki mesafe, sahil yolundan araçla 10 km. olarak ölçülmüştür.

⁶¹ Durukan, 2015b: 16-17.

⁶² Durukan, 2015b: 16-17.

⁶³ A. g. e, 2015b: 18.

⁶⁴ MÖ 8.yüzyıl malzemeleri IV. Seviyeden, MÖ 7-6. yüzyıl malzemeleri ise III. Seviyeden gelmektedir, Barnett, 1940: 99; Garstang, 1953: 254.

⁶⁵ Barnett, 1940: 98; Garstang, 1953: 253.

da Ionia ayaklanması ile alakalı olabileceği belirtilmektedir⁶⁶. MÖ 6. yüzyıl sonunda gerçekleşen bu yangının, höyükteki yerleşimi olumsuz etkilediği daha sonra da höyükte karanlık dönemin başladığı aktarılmaktadır⁶⁷. Ancak son yıllarda burada çalışan arkeologlar, höyükteki yerleşimi sona erdirecek büyüklükte bir yangın tahribatının görülmediğini, söz konusu yangının ise lokal düzeyde küçük bir yangın olduğunu ifade etmişlerdir⁶⁸.

Barnet, MÖ 5. ve 4. yüzyılda höyük üzerindeki yerleşimin devam ettiğini ancak bu döneme ait çok az sayıda çanak çömleğin bulunduğunu, mimari parçaların ise hiç görülmediğini belirtmektedir. Bunu da yerleşimin olması durumunda mimari parçaların Bizans döneminde tahrip edilmiş olabileceği ya da yerleşime işaret eden az sayıda seramiğin başka yerlerden getirilmiş olabileceği şeklinde değerlendirmektedir⁶⁹. Kalkan ise bu değerlendirmeleri göz önünde bulundurarak; Yumuktepe’de MÖ 5. yüzyıldan itibaren zayıflamaya başlayan yerleşimin Zephyrion ya da Soloi/Pompeiopolis gibi kentlerde devam etmiş olabileceğini belirtir⁷⁰.

Yumuktepe yerleşiminin tam olarak ne zaman son bulduğu bilinmemekle beraber, MÖ 5. yüzyıl sonundan itibaren yerleşimin zayıflamaya başladığı düşünülebilir. Klasik ve Hellenistik döneme ait arkeolojik malzemelerin azalmaya başlaması, mimari malzemelerin ise görülmemesi, höyük üzerindeki yerleşimin küçüldüğü veya taşındığı düşüncesini desteklemektedir⁷¹. Bu dönemde kıyıda ticaretin gelişmesi ve limanların önem kazanması insanların bu bölgelere yerleşmesine neden olarak gösterilmektedir⁷². Yumuktepe’de zaman içinde gerçekleşen iskân hareketliliğinin ekonomik nedenleri dışında

⁶⁶ Barnett, 1940: 99; Garstang, 1953: 254.

⁶⁷ Barnett, 1940: 99; Garstang, 1953: 254.

⁶⁸ Durukan, 2015b: 18.

⁶⁹ Barnett, 1940: 99-100.

⁷⁰ Kalkan, 1999: 26.

⁷¹ Durukan, 2015b: 18.

⁷² A. g. e, 2015b: 20-21.

siyasi gelişmelerle de ilgili olduğu görülmektedir⁷³. Bizim üzerinde durmamız gereken bir başka konu da Zephyrion'un Yumuktepe ile ilişkisidir.

Bu konuda Durukan'ın değerlendirmeleri ön plana çıkmaktadır⁷⁴. Skylaks'ın MÖ 6. veya 4. yüzyılda yazdığı düşünülen Periplous adlı eserinde, batıdan doğuya doğru kentler sıralanırken Soloi/Pompeiopolis'ten sonra Zephyrion'un yer aldığı daha önce belirtilmiştir. Bu dönemlerde Soloi/Pompeiopolis'in hemen doğusunda sadece Yumuktepe'de arkeolojik izlerin görülmesi, bu yerleşimin Zephyrion olabileceğini düşündürmektedir. Yumuktepe'de arkeolojik malzemelerin azalmaya başladığı dönem olan MÖ 5. yüzyılın aynı zamanda Zephyrion hakkında ilk bilgilere ulaştığımız kaynaklardan birisi olan Hellanikos'un yaşadığı dönemle aynı olması, Yumuktepe ve Zephyrion'un kronolojik bir bağa sahip olduğunu gösterebilir. Her iki yerleşimin birbirine çok yakın mesafede yer alması (1700 mt.), Langlois'nın gördüğü kalıntıların bulunduğu bölge olan Müftü Köprüsü'nün Yumuktepe'ye 1.5 km. mesafede olması, burada yaşayan insanların aslında aynı kente ait olduklarını düşündürmektedir (**Lev. 2 Harita 4**)⁷⁵. Sonuç olarak Zephyrion'un, hem limanı hem de Yumuktepe'yi kapsayan bir yerleşime sahip olduğu, bundan dolayı iki noktanın birbirinden bağımsız olamayacağı kabul edilebilir.

1.5. Zephyrion'un Etnik Kökeni ve Kentin İsmi Yunanca Olmasının Nedeni

Zephyrion'un etnik kökeni ile ilgili çıkarım yapabilmemiz için kentin ilk kuruluş dönemine bakılması gerekir. Bu konuda Eski Çağ yazılı kaynaklarında çelişkili bilgilerin yer aldığı daha önce belirtilmiştir. Skylaks tarafından yazılan Periplous adlı eserin, MÖ 6. veya MÖ 4. yüzyılda yazıldığına dair farklı görüşler mevcuttur⁷⁶. Bu çalışmada, bölgede bulunan kentler batıdan doğuya doğru sıralanırken Soloi/Pompeiopolis

⁷³ Bu konu, bir alt başlık altında daha detaylı ele alınacaktır.

⁷⁴ Durukan, 2015b: 18-21.

⁷⁵ Durukan, 2015b: 21.

⁷⁶ Bu tartışmalarla ilgili olarak bkz. Arslan, 2012: 239; Durukan, 2015b: 19.

kentinden sonra Zephyrion belirtilmiştir (**Lev. 1 Harita 2**)⁷⁷. Bu eserin eğer MÖ 6. yüzyılda yazıldığı kabul edilirse, Zephyrion kentinin de en erken bu yüzyılda var olduğu düşünülebilir. Nitekim Assur yıllıklarından bildiğimiz Ingira'nın eşitlenebileceği kentlerden birisinin de Yumuktepe (dolayısıyla Zephyrion) olabileceği konusunda görüşler bulunmaktadır⁷⁸.

Zira Asur döneminde Sahherib'e karşı Illubru (Çamlıyayla=Namrun) kralı Kirua tarafından başlatılan isyana (MÖ 696), Tarzi (Tarsus) ile birlikte Ingira'nın da destek verdiği kaynaklar tarafından aktarılmaktadır⁷⁹. İsyanı bastıran Sanherib'in tahrip ettiği Illubru, Ingira ve Tarzi kentlerini yeniden onardığı belirtilmektedir⁸⁰. Bu gelişmelere göre, MÖ 696 yılında gerçekleştirilen bir isyana destek veren Ingira'nın (Zephyrion), isyanın gerçekleştiği tarihten daha önce ve yerel halk tarafından kurulmuş bir kent olduğu kabul edilebilir. Bu görüşü destekleyen ipuçları olarak ise, Ingira'nın yerleşim alanı olarak kabul edilen Yumuktepe tarihinin Neolitik döneme kadar gitmesi⁸¹ ve Asur döneminde bölgede Luwice konuşulması gösterilebilir⁸².

Forlanini, Ingira'yı Soloi/Pompeiopolis kenti ile özdeşleştirmiştir⁸³. Soloi/Pompeiopolis, Ankhiale ve Ingira sikkeleri üzerinde yapılan çalışmaları değerlendiren Durukan ise bu görüşe katılmamaktadır⁸⁴. 1948 yılında yayınlanan gümüş bir Kilikia sikkesi, Soloi/Pompeiopolis'in Pers dönemi sikkeleri ile benzerlik göstermektedir. Bir yüzünde diz çökmüş Amazon figürü, diğer yüzünde ise üzüm salkımı ve GDH (veya GRH) yazıları yer almaktadır. Ancak Soloi/Pompeiopolis sikkelerinde

⁷⁷ Skylaks, GGMI, frag. 102: 76-77.

⁷⁸ Borgia, Casabonne ve Egetmeyer, 2002: 190, Durukan, 2015b: 34; Ingira'nın Ankhiale ile eşitlenmesi hakkında bkz. Erzen, 1940: 61; Bing, 1969: 136; Desideri ve Jasink, 1990: 160-161.

⁷⁹ Luckenbill, 1924: 61; Erzen, 1940: 61; Bing, 1969: 98; Ünal, 2006b: 75; Jasink ve Bombardieri, 2008: 36; Kurt, 2009: 197

⁸⁰ Bing, 1969: 101-102; Durukan, 2015b: 30.

⁸¹ Caneva ve Sevin, 2004: 32; Caneva ve Köroğlu, 2010: 19.

⁸² Salmeri, 2003: 272; Jasink ve Bombardieri, 2008: 37-38.

⁸³ Casabonne, Forlanini ve Lemaire, 2001: 60-62

⁸⁴ Durukan, 2015b: 31.

görülmesi gereken Soloi/Pompeiopolis yazısının sikke üzerinde görülmemesi, bu sikkenin daha sonraki yıllarda Ingira sikkesi olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Soloi kenti sikkeleri ile tipolojik benzerlik gösteren ve MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bir başka sikke üzerinde ise Güney tarafından çalışma yapılmıştır⁸⁵. Bu çalışmaya göre; sikke üzerinde ΣΟΛΕΩΝ yerine [Α] ΓΧΙΑΑ [Α] lejantı görülmesi bir takım sorunları gündeme getirmiştir. Sikke üzerinde görülen bu lejanttan dolayı Ankhiale'nin Soloi kentinin daha önceki adı olabileceği ya da bu iki kentin aynı tipolojide ve aynı darphanede sikke basmış olabileceği belirtilmektedir. Belh'te bulunan aynı ikonografiye sahip bir diğer sikke tipinin üzerinde GRH şeklinde görülen Aramca lejanta rağmen bunların yine Soloi (ya da Ingira) kentlerine ait olabileceği tartışmalarına da değinilmiştir. Soloi/Pompeiopolis, Ankhiale ve Ingira sikkelerinde sola diz çökmüş Amazon figürü ve üzüm salkımı betimlemeleri görülmesi, bu kentlerin aynı darphaneyi kullanmış olabilecekleri fikrini desteklemektedir⁸⁶. Aynı coğrafyada bulunan bu kentlerin kültürel paylaşımının güçlü olması da, benzer ikonografik özelliklere sahip sikke basmalarının bir başka nedeni olarak gösterilmektedir⁸⁷. Nitekim bu durumun benzerleri Ura, Mallus, Issus ve Tarsus kentlerinde de görülmektedir⁸⁸.

Zephriion'un sahip olduğu bazı özellikler, Ingira ile eşitlenmesinde ön plana çıkmaktadır⁸⁹. Buna göre Perslerin sikke bastığı kentlerden birisi olarak bilinen Ingira'nın⁹⁰, Persler tarafından sikke basılan Issos, Mallos, Soloi/Pompeiopolis, Tarsus, Holmi, Aphrodisias ve Kelenderis kentleri gibi kıyıda ve limana sahip olduğu düşünülebilir

⁸⁵ Güney, 2014: 45-54.

⁸⁶ Güney, 2014: 49; Durukan, 2015b: 31.

⁸⁷ Güney, 2014: 49.

⁸⁸ Troxel ve Spengler, 1969: 9-10; Güney, 2014: 49.

⁸⁹ Durukan, 2015b: 34-36.

⁹⁰ A. g. e, 2015b: 27, 35.

(**Lev. 3 Harita 5**)⁹¹. Skylaks'ın Periplous adlı eserinde Soloi/Pompeiopolis'ten sonra Zephyrion'un belirtilmesi, Pers döneminde kentin varlığını göstermektedir. Ayrıca 19. yüzyıl gezginlerinin aktarımlarında Mersin limanının bölgedeki diğer liman yerleşimlerine oranla daha çok tercih edildiği belirtilmektedir⁹². Bu ipuçlarından yola çıkarak Zephyrion'un Pers döneminde Ingira adıyla bilinen, stratejik öneme sahip bir liman kenti olabileceği tahmin edilebilir.

Zephyrion'dan bahseden ilk yazarların, Skylaks (MÖ 6. yüzyıl ? - MÖ 4. yüzyıl), Hellanikos (MÖ 5. yüzyıl), ve Kallisthenes (MÖ 4. yüzyıl) olduğu daha önce belirtilmiştir. Hellanikos ve Kallisthenes; Tarsus yakınlarında bulunan Ankhiale'nin daha sonra Zephyrion olarak adlandırıldığını ifade etmişlerdir⁹³. Zephyrion'un burada Ankhiale ile eşitlenmek istenmesi, diğer birçok antik kaynakta Zephyrion ile Ankhiale'nin farklı kentler olarak belirtilmesinden dolayı kabul görmemektedir.

“Batıdan esen rüzgâr” anlamına gelen Zephyrion, Yunanca kökenli bir kelimedir⁹⁴. Bu konu ile ilgili olarak Beaufort, Zephyrion adının kara parçaları ya da burunlara verildiğinde imbat esintilerine açık olan yerler anlamına geldiğini ve bu ismin dışardan alınmış olabileceğini belirtir⁹⁵. Strabon'un da Seleukeia'da Kalykadnos yanındaki bir burnu Zephyrion olarak adlandırması⁹⁶, bu ismin verildiği yerlerin benzer coğrafi özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Yumuktepe'ye ise bu isim, bölgede ticaret yapan Yunanlılar tarafından verilmiş olmalıdır⁹⁷. Bazı araştırmacılar Zephyrion'u isminin Yunanca olmasından dolayı bölgede bulunan Yunan kökenli kentler arasında

⁹¹ A. g. e, 2015b: 32.

⁹² Barker, 1853: 115.

⁹³ Hellanikos, FGH I, frag. 63: 123; Kallisthenes, FGH IIB, frag. 34: 650.

⁹⁴ Durugönül, 2004: 27; Pers-Yunan savaşlarını anlatan Herodotos: “*Zephyr'in önüne kattığı birçok döküntü, Attika kıyılarında Kolia denilen yere yığılmıştı.*” diyerek Zephyr rüzgârlarından bahsetmiştir, Herodotos, XIII. 96.

⁹⁵ Beaufort, 2002: 235.

⁹⁶ Strabon, XIV. 5. 4.

⁹⁷ Durukan, 2015b: 28.

saymaktadır⁹⁸. Sadece isimden hareket ederek bir kentin etnik kökenine yönelik çıkarımlarda bulunmak yanıltıcı olabilmektedir. Bu bağlamda geçmişi Yunanlıların bölgeye gelmelerinden çok daha eskiye dayanan Yumuktepe=Zephyrion, sadece isminden dolayı bir Yunan kenti olarak düşünülmemelidir. Üzerinde durulması gereken başka bir konu da, bu kentin Yunanca bir isimle tarih sahnesinde yer almaya başlamasının nedenleri olmalıdır.

Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi, Yunanlıların bölgede yapmış oldukları yoğun ticaret ve bunun sonucunda kazandıkları ekonomik kazanımlar olarak gösterilebilir. Myken döneminden itibaren Doğu Akdeniz ile ticaret yapan Yunanlıların⁹⁹, Kilikia'da MÖ 8. yüzyıldan beri var olduğu bölgede ele geçen seramiklerden¹⁰⁰ ve Assur yıllıklarından¹⁰¹ anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen bu ticaretin özellikle MÖ 449 yılında imzalanan Kallias antlaşmasından sonra daha da arttığı¹⁰², Yunan mallarının Doğu Akdeniz kentlerinde daha çok görülmeye başladığı ve buna bağlı olarak Yunan özellikleri taşıyan sikkelerin yine bu dönemde görülmeye başladığı belirtilmektedir¹⁰³. Bölgede yerel halk tarafından kurulan bazı kentlerin, ekonomik ve siyasi çıkarlar elde etmek için kuruluşlarını Yunanlılara bağlamak istemeleri¹⁰⁴ gerçekleştirilen bu yoğun ticaret sonucu ortaya çıkan etkileşimle ilgili olmalıdır. Bundan dolayı birçok kentin gerçek olmamasına rağmen kökenlerini Yunanlılara bağladıkları görülmektedir¹⁰⁵.

⁹⁸ Jones, 1937: 195; Magie, 1950: 268.

⁹⁹ Durukan, 20015b: 28.

¹⁰⁰ Arslan, 2001:5.

¹⁰¹ Kilikia'da Yunanlıların varlığına dair en erken yazılı kaynaklar Asur Kralı II. Sargon dönemine (MÖ 722-705) tarihlenmektedir, Erzen, 1940: 60.

¹⁰² Gjerstad, 1948: 488.

¹⁰³ Durukan, 2007: 236.

¹⁰⁴ Ünal, 2005: 459.

¹⁰⁵ Durukan, 2007: 236; Durukan, 2015b: 29.

Büyük İskender'in, kuruluşlarını Yunanlılara bağlamayan kentlere imtiyazlar vermemesi de¹⁰⁶ bu durumun bir başka sebebi olarak gösterilebilir. Bir başka ifadeyle birçok kent, bazı ayrıcalıklar elde etmek için kökenlerini Yunanlılara bağlamak zorunda kalmış ve yerel isimleri yerine Yunanca isimleri benimsemiştir.

Durukan'a göre, Yunanlılar yapmış oldukları coğrafya çalışmalarında, bölgedeki kentleri yerel isimleri yerine, Zephyrion örneğinde olduğu gibi, kendi isimlendirmeleriyle kayıt altına almışlardır. Bu durum, doğulu ve batılı kaynaklarda aynı kentin farklı isimlerle belirtilmesine ve bundan dolayı bu kentlerin lokalizasyonunda zorlukların yaşanmasına neden olmuştur. Yunanlılar tarafından yapılan bu çalışmaların doğulu kaynaklara göre daha ayrıntılı bilgiler içermesi, Yunanca kent isimlerinin ön plana çıkmasına neden olmuştur¹⁰⁷.

Sonuç olarak, yerel halk tarafından kurulmuş olan ve Assur-Pers döneminde Ingira olarak bilinen kentin, daha sonra Yunanlılar tarafından Zephyrion olarak adlandırıldığı tahmin edilebilir. Kentin de bu ismi, ekonomik ve siyasi çıkarları göz önünde bulundurarak kolayca benimsemiş olduğu düşünülebilir.

¹⁰⁶ Ünal, 2005: 459; Durukan, 2015b: 29.

¹⁰⁷ Durukan, 2015b: 29.

II. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ZEPHYRION

Strabon tarafından batıda Korakesion (Alanya) ile doğuda Alexandria Isson (İskenderun) arasındaki bölge olarak ifade edilen Kilikia Bölgesi; coğrafi özelliklerinden dolayı Kilikia Trakheia (Dağlık) ve Kilikia Pedias (Ovalık) olarak iki bölüme ayrılmıştır¹⁰⁸. Kuzeyinde Toros dağları, güneyinde ise Akdeniz ile çevrili olan Kilikia Bölgesi; sahip olduğu iklimi, doğal limanları, verimli arazileri¹⁰⁹, sedir ağaçları¹¹⁰, madenleri¹¹¹, Anadolu'nun iç bölgeleri ile kıyısı arasında bağlantıları sağlayan geçitleri¹¹² ve doğu ile batıyı birbirine bağlayan önemli karayolları sayesinde jeostratejik bir öneme sahip olup¹¹³, bundan dolayı tarihin birçok döneminde değişik uygarlıklar tarafından ele geçirilmek istenmiştir. Sahip olduğu bu özelliklerden dolayı Kilikia'da ilk yerleşimlerinin Neolitik döneme kadar gittiği, bölgede yer alan höyüklerde¹¹⁴ yapılan çalışmalar neticesinde ortaya çıkarılmıştır.

Demir Çağı'nda ise Kilikia Bölgesi'nde Hitit İmparatorluğu'nun yıkılması ile ortaya çıkan Geç Hitit Beylikleri ya da yerel krallıkların varlıkları söz konusudur¹¹⁵. Bu dönemde bölgeyi ele geçirmek için Asurlular, Urartular, Phrygler, Babiller, Yunanlılar ile Kimmerlerin kendi aralarında ve bölgede yer alan krallıklarla yoğun bir mücadele içine girdikleri anlaşılmaktadır. Kilikia Bölgesi, MÖ 547 yılından sonra ise tamamen Perslerin kontrolüne geçmiştir¹¹⁶. Yumuktepe halkı tarafından sahile kurulduğu düşünülen

¹⁰⁸ Starbon, XIV.5.1.

¹⁰⁹ Kilikia Trakheia'da Kalykadnos (Göksu), Kilikia Pedias'da Kydnos (Berdan), Saros (Sevan) ve Pyramos (Ceyhan) nehirlerinin milyonlarca yıldır taşıdığı alüvyonlar sayesinde bereketli ovalar oluşmuştur, Ünal, 2006a: 17-18; Casabonne, 2012: 220.

¹¹⁰ Asur kaynaklarında Amanos dağları; Hamanu Dağı/Sedir Dağı olarak geçmektedir, Alkım, 1960: 363.

¹¹¹ Arslan, 2001: 1, Bölgenin maden yatakları hakkında bkz. Ünal ve Girginer, 2007: 31-35.

¹¹² *Kilikia Pylai* (Gülek Geçidi), *Pylae Amnicæ* (Bahçe Geçidi) ve *Pylae Syriae* (Belen Geçidi) bölgede yer alan önemli geçitlerdir, Alkım, 1960: 351; Ünal ve Girginer, 2007: 35-36.

¹¹³ Durukan, 2005: 6-8.

¹¹⁴ Bu höyüklerden birisi olan Yumuktepe'de en erken yerleşim, Erken Neolitik dönem olarak nitelendirilen MÖ 7000-6200 yılları arasına tarihlenir, Caneva ve Köroğlu, 2010: 19.

¹¹⁵ Ünal ve Girginer, 2007: 169.

¹¹⁶ Hild ve Hellenkemper, 1990: 30.

Zephyrion'un ve bu kente adını veren Yunanlıların bu süreç içerisinde nasıl bir rol oynadıkları alt başlıklar içerisinde ele alınacaktır.

II.1. Asur Dönemi ve Sonrasında Bölgedeki Gelişmeler

Asur, doğal kaynaklarından dolayı bölgeyi elinde tutmak isterken yerli halkın isyanlarıyla karşılaşmıştır. Bölgede bu dönemde gerçekleşen isyanlardan birisi olan Kirua isyanı, Ingira kentinin isyana katılmış olmasından ötürü önem taşımaktadır. Illubru (Namrun=Çamlıyayla) yöneticisi ve aynı zamanda Asur'a bağlı olan Kirua'nın; Ingira (Zephyrion=Yumuktepe) ve Tarzi (Tarsus) kentleri ile Hilakku'nun da desteğini alarak Sanherip'e karşı MÖ 696 yılında isyan ettiği belirtilmektedir¹¹⁷. Sanherip, kendisine karşı başlatılan isyan üzerine Que'ye gerçekleştirdiği seferi hakkında bilgiler verdiği yıllıklarından; isyancıların Que yolunu kapattıklarından bahsetmektedir¹¹⁸. Bu yolun kapatılması ticaret yapmalarına engel olmasından ve maden sevkiyatını durdurmasından dolayı Asurluları zor durumda bırakmış olmalıdır. Bölgeye yapılan sefer sonucunda isyanı bastıran Sanherip, kendisine karşı gelen kentleri tahrip etmiş ve Kirua'yı cezalandırmıştır¹¹⁹. Sanherip'in isyan sırasında tahrip ettiği Illubru, Ingirra ve Tarzi kentlerini yeniden onardığı¹²⁰, Tarzi'ye yeni bir yönetici atadığı¹²¹ ve beraberinde birçok savaş esirini Ninive'ye götürerek sarayında çalıştırdığı belirtilmektedir¹²². Tüm bu gelişmelerden sonra Que Bölgesi'nin tekrar Asur kontrolüne geçtiği anlaşılmaktadır. Assurluların bölgede gerçekleştirdiği bu kontrol, Yunanlıların özellikle Que (Ovalık Kilikia) bölgesinde koloni kuramamasının en önemli nedenlerinden birisi olarak

¹¹⁷ Erzen, 1940: 61; Bing, 1969: 98; Ünal, 2006b: 75; Jasink ve Bombardieri, 2008: 36; Kurt, 2009: 197.

¹¹⁸ Luckenbill, 1924: 61.

¹¹⁹ Koşay, 1968: 297; Köroğlu, 2006: 175; Kurt, 2009: 197-198.

¹²⁰ Bing, 1969: 101-102

¹²¹ Köroğlu, 2006: 175.

¹²² Bing, 1969: 100-101; Ünal, 2005: 473; Ünal, 2006b: 75.

gösterilmektedir¹²³. Bundan dolayı Yunanlıların, etkinliklerini daha çok Dağlık Kilikia'da gösterdikleri söylenebilir.

Zephyrion'un ilk kez Ingira olarak yazılı kaynaklarda (MÖ 696) geçmesi önemlidir. Bu isyanda Ingira'nın, Azitawadda isyanına (MÖ 705-696) destek veren Yunanlılar gibi, bölgenin egemen gücü Assurlulara karşı başkaldırdığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle Assurlular, yerel halk ve Yunanlıların ortak düşmanı olarak görülmektedir. Bu durum, yerel halk ile Yunanlıların bu dönemlerden itibaren yakınlaşmaya ve ortak hareket etmeye başladıklarını düşündürmektedir.

Assurbanipal'in ölümünden sonra gerileme dönemine giren Asur İmparatorluğu, Medler ile Babilliler tarafından MÖ 612 yılında yıkılmıştır¹²⁴. Bu tarihten sonra Kilikia'nın sırasıyla Babil ve Pers yönetimi altına girdiği bilinmektedir.

Kilikia Bölgesi, ancak Neriglissar döneminde (MÖ 559-556) kontrol altına alınabilmiştir. Bu dönemde Pirundu Kralı Appuasu'ya karşı bir sefer düzenlendiğinden bahsedilmektedir¹²⁵. Burada adı geçen Pirundu Krallığı, Kilikia'nın batısında ayrı bir yönetimdir. Bir başka ifadeyle Asur döneminden beri görülmekte olan Kilikia'nın yerel krallıklarla idare edilme sisteminin Babil döneminde de devam ettiği görülmektedir. Bu sefere göre Neriglissar'ın, Appuasu'nun atalarının başkenti olarak ifade ettiği Kirşu'ya (Meydancikkale) kadar ilerlediği belirtilmektedir¹²⁶. Böylece Assurlular tarafından fazla ilgi gösterilmeyen Dağlık Kilikia'nın Kalykadnos'un (Göksu) batısında kalan bölümü Babilliler tarafından işgale uğramıştır. Bu durum, Asur etkisinden uzak olması nedeniyle

¹²³ Durukan, 2015b: 77-78.

¹²⁴ Hild ve Hellenkemper, 1990: 30; Ninive yıllıklarına göre Babilliler ile Medler, Assurlulara karşı MÖ 615 yılında ittifak kurmuşlardır, Rollinger, 2012: 181-182.

¹²⁵ Zoroğlu, 1994b: 15; Ünal, 2006b: 77; Appuasu'ya karşı yapılan seferin anlatıldığı Neriglissar Yıllığı'nın çevirisi hakkında bkz. Ünal ve Girginer, 2007: 202.

¹²⁶ Ünal, 2006b: 77.

Hilakku/Pirundu (Dağlık Kilikia) Bölgesi'nde daha çok etkinlik gösteren Yunanlıları da¹²⁷ olumsuz etkilemiş olmalıdır. Babilliler tarafından bölgeye yapılan son sefer ise Nabonidus tarafından MÖ. 555 yılında gerçekleştirilmiştir¹²⁸. Neriglissar'ın bölgeye yaptığı seferden çok kısa bir süre sonra Nabonidus'un da sefer düzenlemesi, bölgenin kontrol altında tutulmasının Asur döneminde olduğu gibi zor olduğunu düşündürmektedir. Yumuktepe'nin de (Zephyrion=Ingira) bu dönemde Babil nüfuzu altında olduğu tahmin edilebilir.

Kilikia'nın, Pers döneminde Syennesis¹²⁹ ünvanı taşıyan yerel krallar tarafından idare edildiği aktarılmaktadır¹³⁰. Başkenti Tarsus olan Syennesis Hanedanlığı'ndan ise ilk kez Herodotos bahsetmektedir¹³¹. Tarsus'a çok yakın bir konumda bulunan Ingira'nın (Yumuktepe) da, Syennesisler'in kontrolü altında bulunduğu düşünülebilir.

II.2. Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Zephyrion Kenti

Zephyrion'un Klasik dönemine dair yazılı kaynaklarda geçen bilgiler oldukça kısıtlıdır. Klasik dönemde Zephyrion yerleşiminin Yumuktepe üzerinde devam ettiği, daha sonraki süreçte de höyük çevresine ve kıyıya doğru genişlediği antik kaynaklara ve arkeolojik verilere dayanarak belirtilmiştir¹³². Antik kaynaklarda klasik döneme dair bilgilerin az ve çelişkili olması yanında arkeolojik verilerin de yeterli olmaması, Zephyrion'un bu dönemini anlamamız için bölgede gerçekleşen siyasi ve askeri gelişmelerin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu dönemde meydana gelen birçok

¹²⁷ Zoroğlu, 1994b: 21-22; Ünal, 2005: 470.

¹²⁸ Bing, 1969: 159; Ünal 2006b: 79.

¹²⁹ Luwice bir kelime olan Syennesis, Suwanassis (Köpeğin oğlu) kelimesinden türemiştir. Ancak köpek kelimesi, burada askeri anlamda savaşçının oğlu olarak kullanılmıştır, Casabonne, 2012: 223.

¹³⁰ Ünal ve Girginer, 2007: 208.

¹³¹ MÖ 585 yılına tarihlenen Pers-Lydia savaşının güneş tutulması üzerine son bulması ve bunun sonucunda yapılan barışta Babilli Labynetos ile Kilikalı Syennesis'in de arabuluculuk yaptığı aktarılmaktadır, Herodotos, I. 74.

¹³² Durukan, 2015: 20-21.

önemli olayda Zephyrion'un adı direk olarak belirtilmese de tüm bölgeyi etkileyen bu gelişmelerden etkilenmesi kaçınılmazdır.

Klasik dönemde bölgede gerçekleşen siyasi ve askeri gelişmelerde, Perslerin ve Yunanlıların etkili olduğu görülmektedir. Perslerin Anadolu'nun birçok yeri gibi Kilikia'yı da ele geçirmesi, Kyros'un MÖ 547 yılında Lydia'yı ve MÖ 539 yılında Babil'i ortadan kaldırması sonucunda gerçekleşmiş¹³³ ve bu durum Büyük İskender'in Issos'ta Persleri yendiği MÖ 333 yılına kadar devam etmiştir¹³⁴. Bundan dolayı Zephyrion kentinin Klasik dönem boyunca Pers egemenliği altında varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Ingira kentinde Perslerin sikke basması¹³⁵, kentin Persler açısından stratejik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Perslerin yaklaşık olarak iki yüz yıl süren egemenlikleri boyunca birçok sorunla karşılaştıkları ve bu sorunlara karşı çeşitli önlemler aldıkları görülmektedir.

Perslerin bu dönemde karşılaştıkları en önemli sorunlardan birisi, MÖ 500/499 yılında kendilerine karşı gerçekleştirilen Ionia İhtilali olmuştur¹³⁶. Persler, isyana katılan kentleri şiddetle cezalandırmış ve bu kentlere yönelik tedbirler almıştır. Cezalandırılanlar arasında yer alan Kıbrıs'ın ve isyana katılmadığı halde adıyla yakın ilişkisi bulunan Nagidos'un, Ionia İhtilali'nin başlangıcından sonra Perslerin uyguladığı yaptırımlar sonucu kültürel çöküş içerisine girdikleri belirtilmektedir¹³⁷. Zephyrion'un bu dönemde yerleşiminin devam ettiği Yumuktepe'de ve yakın komşusu Tarsus Gözlükule de de benzer durumların yaşandığı ve Pers politikalarına bağlı olarak bu bölgelerde yaşayan insanların geleneksel savunma sistemlerinden vazgeçmek zorunda kaldığı açıklanmaktadır¹³⁸.

¹³³ Hild ve Hellenkemper, 1990: 30, Mansel, 2004: 253-254; Köroğlu, 2006: 208; Casabonne, 2012: 223.

¹³⁴ Mansel, 2004: 440; Ünal, 2006b: 81.

¹³⁵ Durukan, 2015b: 27, 35.

¹³⁶ Mansel, 2004: 266-269.

¹³⁷ Durukan, 2007: 238; Durukan, 2015b: 22.

¹³⁸ A. g. e, 2007: 238; Durukan, 2015b: 23.

Yumuktepe ve Gözlükule’de bu dönemde ele geçen arkeolojik malzemelerin azalması da bu durumu desteklemektedir¹³⁹. Ayrıca Gözlükule’de *Enigmatic Lacuna* olarak adlandırılan boşluk dönemi (MÖ 520-320)¹⁴⁰, Perslerin bölgedeki egemenlik yılları arasına denk gelmektedir. Tüm bu gelişmeleri göz önüne aldığımızda, Pers politikalarına bağlı olarak buldukları yerden ayrılmak zorunda kalan Yumuktepe halkının büyük çoğunluğunun höyüğe yakın ovalık ve kıyı bölgelerde yaşamlarını devam ettirdikleri belirtilebilir.

Pers Kralı Dareios (MÖ 522-486) tarafından oluşturulan yirmi satraplık bölgesinden birisi olan Kilikia Bölgesi’nin¹⁴¹, özellikle Yunanlılar ile mücadelelerde stratejik bir öneme sahip olduğu antik kaynaklarda belirtilmektedir¹⁴². Persler, kendileri için önemli bir konuma sahip olan Kilikia Bölgesi’ne doğrudan satrap göndermemişler ve bölgenin kontrolünü, yıllık vergilerini almak suretiyle¹⁴³ yerel yöneticilere bırakmışlardır¹⁴⁴. Bölgede Yeni Babil döneminden beri varlıklarını sürdürmeye devam eden ve Perslerin egemenliğini kabul eden Syennesis Hanedanlığı’nın, Perslere Yunanlılarla yaptıkları savaşlarında destek verdikleri yazılı kaynaklarda aktarılmaktadır¹⁴⁵. Bölgenin idari yapılanmasında ön plana çıkan ve merkezleri Tarsus olan Syennesis Hanedanlığı’nın, bu konumunu MÖ 401 yılına kadar koruduğu açıklanmaktadır¹⁴⁶. Bölgede bulunan birçok Yunan kentinin vergilerini Syennesisler aracılığı ile vermek

¹³⁹ Gates, 2005: 56-57; Durukan, 2015b: 23.

¹⁴⁰ Hanfmann, 1963: 143-145; Durukan, 2007: 238.

¹⁴¹ Casabonne, 2012: 190.

¹⁴² Eski Çağ yazılı kaynaklarında Kilikia’nın stratejik önemi hakkında bkz. Durukan, 2015b: 32.

¹⁴³ Kilikia Bölgesi Perslere vergi olarak her yıl üç yüz atmış beyaz at ve beş yüz talant gümüş vermişlerdir, Herodotos, III. 89.90.

¹⁴⁴ Erzen, 1940: 100.

¹⁴⁵ Herodotos; Pers Kralı Kserkses’in Yunan seferine Kilikalıların 100 gemi ile katıldıklarını VII. 91 ve donanma komutanları arasında Kilikia’dan Oromedon oğlu Syennesis’in bulunduğunu belirtmektedir, VII. 98.

¹⁴⁶ Erzen, 1940: 100; Ünal ve Girginer, 2007: 208-209; Güney, 2014: 46.

zorunda kaldığı¹⁴⁷ ve bundan dolayı aynı durumun Zephyrion için de geçerli olabileceği düşünülebilir.

MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreği arasında gerçekleşen bazı gelişmeler, Perslerin politikalarında değişikliğe gitmesine neden olmuştur. MÖ 449 yılında Atina ile imzalanan Kallias Barışı¹⁴⁸ sonrasında Yunanlıların Pers karasularında serbest ticaret yapması sonucunda bölge kentlerinde Yunan mallarında artış görülmüş ve bunun sonucunda birçok kent Yunan özellikleri gösteren sikke darp etmiştir¹⁴⁹. Bölgede bulunan Soloi/Pompeïopolis¹⁵⁰, Nagidos¹⁵¹ ve Kelenderis¹⁵² kentlerinin MÖ 5. yüzyıl ikinci yarısında sikke bastıkları belirtilmektedir. Basılan bu sikkelerde Pers etkisiyle birlikte Yunan özellikleri görülmesi bu süre içinde bölgede katı bir Pers etkisinin olmadığını, kentlerin dini, kültürel ve ticari hayatlarını serbestçe yaşadıklarını göstermektedir. Ancak bu durum, Sparta ile Atina arasında başlayan Peloponnesos savaşları (MÖ 431-404) sırasında son bulmuş olmalıdır.

MÖ 414-413 yıllarında Kallias Barışı'na sadık kalmayan Persler, Ionia bölgesini işgal etmişler ve bu durum, Atina'ya karşı destek vermelerinden dolayı Sparta tarafından kabul edilmiştir¹⁵³. Persler bu gelişmeler üzerine Yunanlılarla savaşma riskine karşı kıyı kentlerinde bazı tedbirler almıştır¹⁵⁴. Persler açısından stratejik öneme sahip kentler arasında yer alan Nagidos'ta, sikke basımının MÖ 5. yüzyıl son çeyreğinde artması¹⁵⁵, Perslerin çıkabilecek olası bir savaşta ordunun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik aldığı tedbirlerden birisi olarak değerlendirilebilir.

¹⁴⁷ Erzen, 1940: 103-105.

¹⁴⁸ Mansel, 2004: 306.

¹⁴⁹ Durukan, 2007: 235, 236.

¹⁵⁰ Güney, 2014: 45.

¹⁵¹ Durukan, 2007: 235.

¹⁵² Zoroğlu, 1994a: 443-444.

¹⁵³ Mansel, 2004: 332; Durukan, 2015b: 24.

¹⁵⁴ Durukan, 2015b: 24.

¹⁵⁵ Durukan, 2007: 235.

Pers Satrabı olan genç Kyros, abisi ve aynı zamanda Kralı olan II. Artakserkses'e karşı MÖ 401 yılında isyan etmiş ve Kunaksa'da yapılan savaşta öldürülmüştür¹⁵⁶. Kyros'un isyan sırasında Tarsus'ta Syennesislerden maddi yardım görmesi¹⁵⁷, Perslerin bölgede yönetim anlayışında değişikliğe gitmesine neden olmuştur¹⁵⁸. Perslerin Kilikia'ya hâkim olduğu tarihten bu yana yönetimde söz sahibi olan Syennesislerin bu durumuna son verdikleri ve bölgeye merkezden satrap atadıkları ifade edilmektedir¹⁵⁹. Casabonne ise yapmış olduğu çalışmasında, Perslerin Syennesis hanedanlığına son vermediğini ancak bölgeye merkezden başka satraplar da göndermek suretiyle çoklu yönetim politikasını benimsediğini açıklamaktadır¹⁶⁰. Casabonne'nin görüşünü doğru bir tespit olarak değerlendiren Durukan; MÖ 5. yüzyıl sonu ile 4. yüzyıl tarihleri arasında Nagidos, Kelenderis, Holmi, Soloi/Pompeiopolis, Tarsus, Mallos ve Issos kentlerinde üzerinde farklı yöneticilerin yer aldığı sikkelerin basılmasını, bu durumun bir göstergesi olarak ifade etmektedir¹⁶¹. Durukan ayrıca, Perslerin yapmış olduğu yönetim politikalarından Tarsus'a yakın olmasından dolayı Zephyrion'un da etkilenmiş olabileceğine değinmektedir¹⁶².

Spartalı Agesilaos'un MÖ 395 yılında Anadolu'ya gerçekleştirdiği sefer¹⁶³, Perslerin bölgede gerçekleştirdiği yeni politikaların bir başka sebebini oluşturmaktadır. Perslerin kısa süre içerisinde gerçekleşen bu olaylar neticesinde; bölgede yer alan bazı kentlerin savunma sistemlerini güçlendirdiği ve stratejik öneme sahip birçok kentte daha fazla asker bulundurmaya başladığı belirtilmektedir¹⁶⁴. MÖ 4. yüzyıl da Euagoras'ın

¹⁵⁶ Ksenophon, 1.VIII. 27.

¹⁵⁷ Ksenophon, 1. II. 27.

¹⁵⁸ Durukan, 2015b: 24.

¹⁵⁹ Erzen, 1940: 100; Ünal ve Girginer, 2007: 208-209; Güney, 2014: 46; Durukan, 2015b: 24.

¹⁶⁰ Casabonne, 1999: 57-66; Durukan, 2015b: 25.

¹⁶¹ Durukan, 2015b: 25-26.

¹⁶² A. g. e, 2015b: 25.

¹⁶³ Agesilaos'un Anadolu seferi hakkında detaylı bilgi için bkz. Sarıkaya, 2015: 199-219.

¹⁶⁴ Durukan, 2015b: 26.

Kıbrıs'ta Persler aleyhine gerçekleştirdiği bazı olaylar, bölgenin kontrolünde yeni tedbirlerin alınmasını da zorunlu kılmıştır. Bu konuyu Durukan şu şekilde değerlendirmektedir:

Pers ülkesinin teyakkuz durumunda olduğu bu tarihlerde, Kyros'un isyanına destek veren Tarsus'un yanı sıra, Kilikia bölgesinin tamamı üzerinde bazı güvenlik önlemlerinin alındığı ortaya çıkmaktadır. Zephyrion (Yumuktepe) da bu kapsamda düşünülmesi gereken bir merkez olmalıdır. Bir başka ifadeyle, başta Tarsus olmak üzere, Kilikia bölgesinde gerçekleştirilen idari tasarruflara bağlı olarak alınan askeri ve politik önlemlerden Zephyrion'un da etkilenmesi doğaldır¹⁶⁵.

Bu açıklamalara göre Persler'in, dönemin şartlarına göre kendi çıkarları doğrultusunda gerçekleştirdiği düzenlemelerin, sadece bir kentle sınırlı kalmadığı bölgenin genelinde etkili olduğu düşünülmelidir.

Anadolu'da yaklaşık iki yüz yıldır süren Pers egemenliği, Büyük İskender'in İssos'ta kazandığı zaferle (MÖ 333) sona ermiştir¹⁶⁶. Hellenistik dönem olarak belirtilen yüzyıllarda (MÖ 330-30) Zephyrion ile ilgili bilgiler oldukça kısıtlıdır. Bu dönemde Zephyrion'dan bahseden kaynaklar arasında Diodorus Siculus¹⁶⁷ ve Titus Livius¹⁶⁸ gösterilebilir. Ayrıca bu dönemde Kilikia'da gerçekleşen önemli olaylara değinen Antik kaynakların Zephyrion'dan bahsetmemesi, kentin bu dönemde önemli bir konumda olmadığını düşündürmektedir¹⁶⁹.

Büyük İskender, ele geçirdiği bölgelerde Perslerin yaptığı gibi hareket ederek, yerel yöneticilere ve bölge halkının kültürel değerlerine önem vermiştir¹⁷⁰. Ancak bu durum, Büyük İskender'in genç yaşta ölmesi üzerine (MÖ 323) Kilikia'yı kontrol etmek isteyen Diadokhların mücadele içine girmeleriyle sona ermiştir. Seleukoslar ile

¹⁶⁵ Durukan, 2015b: 26.

¹⁶⁶ Erzen, 1940: 131, Mansel, 2004: 440; Ünal, 2006b: 81; Casabonne, 2012: 224.

¹⁶⁷ MÖ 318 yılında Diadokhlar savaşı sırasında Zephyrion açıklarında bir donanma oluşturulmuştur, Diodoros, XVIII. 62. I.

¹⁶⁸ Seleukos Kralı III. Antiokhos'un, MÖ 197 yılında Ptolemaioslardan geri aldığı kentler arasında Zephyrion da bulunmaktadır, Livius, XXXIII. 20. 4.

¹⁶⁹ Durukan, 2015b: 37, 39.

¹⁷⁰ Casabonne, 2012: 224.

Ptolemaioslar, Kilikia'ya egemen olmak için özellikle MÖ 3. yüzyılda yoğun bir rekabet içine girmişlerdir¹⁷¹. Bundan dolayı Zephyrion kentinin bu süreçte Seleukoslar ile Ptolemaioslar arasında sık sık el değiştirdiği düşünülebilir. Bu mücadelelerin sonunda, III. Antiokhos'un MÖ 197 yılında Ptolemaioslara karşı sefer başlattığı ve Soloi/Pompeiopolis (Mezitli), Korykos (Kızkalesi), Aphrodisias (Tisan), Anemurium (Anamur), Selinus (Gazipaşa), Korakesion (Alanya) ve Zephyrion kentlerini geri aldığı belirtilmektedir (**Lev. 3 Harita 6**)¹⁷². Burada belirtilen bütün kentlerin kıyıda yer aldıkları görülmektedir. Ptolemaioslar güçlü bir donanmaya sahip olduğu için liman kentlerine önem vermişler ve bu kentleri ellerinde tutmaya çalışmışlardır¹⁷³. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak daha büyük ve dayanıklı savaş gemilerinin yapıldığı Hellenistik dönemde, Ptolemaioslar açısından uzak bölgelere gerçekleştirilen seferlerde Akdeniz liman kentlerinin öneminin daha da arttığı açıklanmaktadır¹⁷⁴. Bu bağlamda, Klasik dönemle birlikte Perslerin politikaları sonucunda Yumuktepe'den sahile doğru yerleşim alanı genişleyen Zephyrion'un, limanların önem kazandığı bu dönemde kıyıda bir merkeze sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Yumuktepe'de bugüne kadar yapılan çalışmalarda, özellikle Hellenistik döneme ait mimari malzemelerin ele geçmemiş olması bu ihtimali güçlendirmektedir.

Livius tarafından verilen bilgilere göre, III. Antiokhos tarafından ele geçirilen kentlere baktığımızda, Soloi/Pompeiopolis ve Zephyrion'un en doğudaki kentler olduğu görülmektedir. Bu durum, Soloi/Pompeiopolis-Zephyrion bölgesinin MÖ 3. yüzyılın ikinci

¹⁷¹ Jones, 1937: 198; Durukan, 2005: 7-8; Tempesta, 2005: 60; Philhofer, 2006: 19.

¹⁷² Livius, XXXIII. 20. 4; Jones, 1937: 199; Cohen, 1995: 52; Kaya, 1996: 217; Sayar, 1998: 339; Ünal ve Girginer, 2007: 227; Durukan, 2015b: 40.

¹⁷³ Durukan, 1998: 90-91; Durukan, 2005: 7-8.

¹⁷⁴ Starr, 2000: 47-50.

yarısında Ptolemaioslar ile Seleukoslar arasında sınır oluşturabileceği şeklinde değerlendirilmektedir¹⁷⁵.

Hellenistik dönemde Zephyrion'a dair bir başka bilgi Tempesta tarafından aktarılmaktadır. Diadokhlar döneminde birçok kentin isim değişikliğine uğramasına rağmen Zephyrion'da böyle bir durum olmadığını belirten Tempesta; ayrıca Zephyrion'un adının Tarsus ile birlikte MÖ 170-165 yıllarına tarihlenen Panathenaia zafer listelerinde üç kez geçtiğini belirtir¹⁷⁶. MÖ 178 ve 172/171 yıllarına tarihlenen Delphi *Proksenia*¹⁷⁷ listelerinde de Zephyrion'un adı görülmektedir¹⁷⁸.

MÖ 2. ve 1. yüzyılda Kilikia bölgesi, geniş coğrafyaları etkileyen önemli olaylara sahne olmuştur. Ancak bu olaylar içerisinde Zephyrion'un adı direk olarak belirtilmemiştir¹⁷⁹. Zephyrion'un da etkilenmiş olabileceği önemli olaylardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

MÖ 188 yılında Roma ile Seleukoslar arasında imzalanan Apameia antlaşması¹⁸⁰ gereğince Kilikia Bölgesi, Seleukoslar açısından önemli hale gelmiş, bölgede mimari anlamda hareketlilik ve akültürasyon süreci başlamıştır¹⁸¹. Livius'a göre, MÖ 197 yılında Ptolemaioslardan alınan kentlerden Korykos, Soloi/Pompeiopolis ve Zephyrion'un Sarpedeon Burnunun (Taşucu) doğusunda yani Seleukosların sınırları içinde kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu üç kentin stratejik öneminin Seleukoslar açısından MÖ 188 yılından sonra daha çok arttığı kabul edilebilir.

Bölgede gerçekleşen bir başka önemli gelişme de, MÖ 83 yılında Armenia Kralı Tigranes'in Kilikia'yı işgal etmesi ve bölge halkını başkentleri Tigranokerta'ya

¹⁷⁵ Durukan, 2015: 41.

¹⁷⁶ Tempesta, 2005: 71.

¹⁷⁷ Politik bir kurum olarak ifade edilen "proksenia", konukseverlik, kendi polisinde başka polis yurttaşlarının haklarının korunması anlamlarına da gelmektedir, Cluzeau, 2011: 97-107.

¹⁷⁸ Tempesta, 2005: 71.

¹⁷⁹ Durukan, 2015b: 39-40.

¹⁸⁰ Arslan, 2003: 91.

¹⁸¹ Durugönül, 1998: 69-74.

götürmesidir¹⁸². Soloi/Pompeiopolis halkının da sürgüne gittiği antik kaynaklarda belirtilmektedir¹⁸³. Romalı komutan Lukullus'un MÖ 69 yılında Tigranokerta'yı işgal etmesinden sonra sürgüne giden Kilikia halkı tekrar kentlerine dönmüşlerdir¹⁸⁴. Ancak bu süreçte Zephyrion hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Zephyrion açısından önemli olan bir başka gelişme ise Pompeius'un MÖ 67 yılında korsanlığa son vererek bölgede gerçekleştirdiği siyasal düzenlemelerdir¹⁸⁵. Zephyrion'un MÖ 1. yüzyıla tarihlenen ilk otonom sikkeleri¹⁸⁶, Pompeius'un siyasal düzenlemeleri sonucunda kent MÖ 67 yılını *era* kabul etmesi ile ilişkilendirilmektedir¹⁸⁷. Kilikia'da birçok kent sikkesinde *eranın* başlangıç tarihinin MÖ 67/66 olarak görülmesi¹⁸⁸, yapılan siyasal düzenlemenin geniş bir alanı etkilediğini göstermektedir. Zephyrion'un sikkeleri hakkında detaylı bilgi III. Bölüm içerisinde ele alınacaktır.

Augustus tarafından MÖ 25 yılında Kilikia'nın bir bölümünü yönetmekle görevlendirilen Kappadokia Kralı I. Arkhelaos'un¹⁸⁹, kendisini ziyarete gelen Iudaea'nın vassal kralı Herodes'i uğurlamak için Zephyrion'a kadar eşlik ettiği antik kaynaklarca aktarılmaktadır¹⁹⁰.

Roma döneminde Zephyrion ile ilgili önemli bir bilgi de, İmparator Hadrianus'un (117-138) yurt gezileri kapsamında 123 yılında Kilikia'ya gelerek birçok kenti ziyaret etmesidir¹⁹¹. Gerçekleştirilen bu ziyaretinden sonra kent Hadrianopolis adını alması¹⁹² ve sikkeler üzerinde ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΙΤΩΝ lejantının görülmeye başlaması¹⁹³,

¹⁸² Jones, 1937: 202; Sayar, 1999: 202; Durukan, 2015b: 39.

¹⁸³ Cassius Dio, XXXVI. 37. 6.

¹⁸⁴ Strabon, XII. 2. 9; Sayar, 1999: 203; Kaya, 2004: 75; Durukan, 2015b: 39.

¹⁸⁵ Jones, 1937: 202-203; Sayar, 1999: 203.

¹⁸⁶ A. g. e, 1937: 201.

¹⁸⁷ A. g. e, 1937: 203; Gough, 1976: 999; Durukan, 2015b: 40.

¹⁸⁸ Arslan, 1998: 99.

¹⁸⁹ Strabon, XIV. 5. 6; Sayar, 1999: 208-209; Durukan, 2015b: 42.

¹⁹⁰ Iosephus, I. 455.

¹⁹¹ Önen, 2013: 94.

¹⁹² Magie, 1950: 620-621; Hild ve Hellenkemper, 1990: 464.

Hadrianus'un Zephyrion'a da gelmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bazı kentlerin sadece imtiyazlar alabilmek için kentlerini ziyaret etmeyen imparatorlar adına da sikke bastırdıkları bilinmektedir¹⁹⁴. Zephyrion'un da bu amaçla sikke bastırması olabileceği ikinci bir seçenek olarak değerlendirilebilir.

3. yüzyılın Zephyrion açısından pek parlak geçmediği görülmektedir. Yunan ve Pers döneminden beri polis olarak nitelenen kentin¹⁹⁵, bu konumunu MS 3. yüzyılda koruyamadığı ve daha küçük bir yerleşimi ifade eden khorion¹⁹⁶ statüsüne düştüğü belirtilmektedir¹⁹⁷. Kentin bu dönemde küçülmesinde; Roma İmparatorluğu'nda görülen 3. yüzyıl krizleri (235-284)¹⁹⁸ ve Sasani Kralı Şapur'un 260 yılında bölgede yer alan birçok kent gibi Zephyrion'u da ele geçirmesi¹⁹⁹ etkili olmuş olabilir. Şapur'un ele geçirdiği otuz altı kentin listesi Nakş-i Rüstem'deki yazıtta yer almaktadır²⁰⁰. 3. yüzyılda meydana gelen bu olumsuz gelişmeler Kilikia'da başka bölgeleri de etkilemiştir. Nitekim Kalykadnos ile Lamos nehirleri arasındaki bölge olarak nitelendirilen Olba Territorium'unda 2. yüzyılda görülmeye başlanan imar hareketliliğindeki hız, aynı sebeplerden dolayı 3. yüzyılda sona ermiştir²⁰¹.

4. yüzyıl ise Zephyrion için dini inanışların yeniden şekillendiği bir dönem olarak kabul edilebilir. Bu yüzyılda kent halkının yüzyıllardır bağlı olduğu pagan kültüründen vazgeçerek Hıristiyanlığı benimsemeye başladığı, kentin din şehidi

¹⁹³ Levante, 1998:135.

¹⁹⁴ Kaplan, 2011: 113.

¹⁹⁵ Hild ve Hellenkemper, 1990: 464.

¹⁹⁶ Khorion (χωρίον); içerik olarak her şeyi kapsayan ve anlamı henüz netleşmemiş bir kelime olmakla birlikte, kale, yer, korunaklı yer, tarım yapılan küçük yer anlamları taşır. Ayrıca Klasik ve Hellenistik dönemlerde yerleşimin *territoriumuna* kurulan, içinde sadece askerlerin yaşadığı kale olarak da tanımlanabilir; Schuler, 1996: 49-50; Akalın 2005: 77, Khorion'un köy anlamında da kullanımı söz konusudur, Cancik ve Schneider, 2002; 765-767.

¹⁹⁷ Stadiasmus, GGM I, frag. 169-170: 481.

¹⁹⁸ Alexander Severus'un 235 yılında öldürülmesi ile başlayan ve birçok askerin yönetimde söz sahibi olmasıyla ortaya çıkan bu kaos ortamı 284 yılında Diocletianus'un tahta geçmesiyle son bulmuştur, İznik, 2011: 100; Bilgiç, 2012: 27.

¹⁹⁹ Maricq, 1958: 312; Hild ve Hellenkemper, 1990:464; Koch, 2010: 217; Schnabel, 2002:1021.

²⁰⁰ Bilgiç, 2012: 30; Durukan, 2015b: 42.

²⁰¹ Kaplan, 2011: 109.

vermesinden ve 381 yılında toplanan Konstantinopolis Konsili'ne piskopos göndermesinden anlaşılmaktadır²⁰². Zephyrion'un 381 yılında yapılan bir konsilde Piskopos düzeyinde temsil edilmesi, 3. yüzyılda gerçekleşen olumsuz gelişmelerden dolayı küçülmeye başlayan kentin tekrar itibar kazandığını göstermektedir.

II.3. Hıristiyanlık Dönemi ve Sonrasında Zephyrion Kenti

Hıristiyanlık, Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde bulunan Kilikia'da, 1. yüzyıldan itibaren halk arasında gittikçe yayılım göstermektedir²⁰³. Bölgede Hıristiyanlığın yayılım gösterdiği kentlerden birisi de Zephyrion'dur. Yazılı kaynaklar, bu kentte Hıristiyan bir din şehidinin adından söz etmektedir. Kilise din şehitlerine ait bazı listelerde adı "Tatian Dulas" olarak geçen bu şehidin gerçek adı Tatian'dır ve Dulas adı ona sonradan verilmiştir²⁰⁴. Aziz Dulas'ın Romalılar tarafından Apollo başta olmak üzere diğer Roma tanrılarına Zephyrion'da tapınmayı reddettiği için korkunç işkencelerle, Tarsus'a kadar sürüklenerek çekilip din şehidi olduğu, yazılı kaynaklarda aktarılmaktadır. Hıristiyan azizlerin geniş kapsamlı olarak listelendiği *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitinae*'de Zephyrionlu Aziz Dulas'la ilgili kısa bilgiler bulunmaktadır. Bu eserde "....*Saygın, aziz martyr Dulas, gündüz vakti sorgulanıyordu. O, Kilikia Eyaleti'nin Zephyrion'daki praetoriumdaydı. Yönetici / Vali Maximos'a karşı gelip, Hz. İsa'ya bağlılığından dolayı sopalarla dövülerek, kırbaçlanıyordu....*"²⁰⁵. Dulas'ın, Hz. İsa'ya olan inancından dolayı Zephyrion'un yöneticisi olan Maximos'a karşı geldiği ve bundan dolayı kentin *praetoriumunda* işkenceye uğradığı, metinde belirtilmektedir²⁰⁶. Burada, kentin yöneticisi olarak Maximos adında birinin isminin varlığı önemlidir. Bugüne kadar yapılan

²⁰² Bu konu bir alt başlık altında detaylı olarak ele alınacaktır.

²⁰³ Hıristiyanlığın bu dönemde Kilikia'da yayılım göstermesinde Tarsuslu Paulus'un ve Azize Thecla'nın bölgede yaptığı çalışmalar etkili olmuştur, Özyıldırım, 2005a: 201.

²⁰⁴ Aziz Dulas için bkz. Monks of Ramsgate, 1921.

²⁰⁵ Delehaye, 1831: 750. (Yunanca çevirilerinden dolayı Kl. Filolog Sevim Ayteş Canevello'ya (MA) sonsuz teşekkürlerimi sunarım).

²⁰⁶ Delehaye, 1831: 750.

çalışmalarda kente ait dört adet piskopos ve bir adet aziz adı bilinmektedir. Aziz Dulas'ın öldürülme tarihi kesin olmamakla birlikte 300 yılı önerilmektedir²⁰⁷. Bu aziz için 15 Haziran, Katolik Kilisesi tarafından şehit edildiği gün olarak kabul edilmiştir²⁰⁸. Böylece Zephyrionlu Aziz Dulas, İmparator Diocletianus döneminde (284 - 305) Zephyrion'un adı bilinen ilk din şehidi olmuş ve bu kayıt Kilise Tarihi'nde yer almıştır²⁰⁹. Diocletianus döneminde çeşitli *edictumlar*²¹⁰ çıkarılmak suretiyle Hıristiyanlara karşı yürütülen büyük takibat sırasında (303-313) binlerce Hıristiyan'ın işkence gördüğü ya da öldürüldüğü bilinmektedir²¹¹. Bu dönem, Kilise tarihçilerinin en çok aziz ve azize ismi kaydettikleri dönemdir. Dolayısıyla Aziz Dulas isminin de aynı döneme denk gelmesi olağan görülmelidir.

Aziz Dulas'tan, 4. yüzyıldaki dinsel tartışmaların yaşandığı konsiller dönemine kadar Zephyrion'un Hıristiyanlıkla ilişkisine dair bilgi, kaynaklarda veya arkeolojik eserlerde görülmemektedir. Nikaia Konsili (325) sonrasında kiliseler arasındaki hiyerarşi belirlenmiş ve Roma, Antiochia ad Orontem, Alexandria (İskenderiye) ve Kudüs birer merkez kilise olmuştur. Coğrafi bölgelerde büyük Hıristiyan nüfusa sahip olan kentler, merkez kiliselere bağlı birer başpiskoposluk haline gelmiştir²¹². Böylece Seleucia ad Calycadnum ve Tarsus, başpiskoposluk merkezi olarak Antiochia ad Orontem Kilisesi'ne doğrudan bağlanmıştır²¹³. Bu iki başpiskoposluğun altında da yine Hıristiyan nüfusun bulunduğu bazı kentler, piskoposluk merkezleri olarak ortaya çıkmıştır. Ancak kentlerin piskoposluk merkezleri olmaları birbirinden farklı dönemlerdedir. Bunun nedenleri arasında; söz konusu yerleşimlerde yaşayan Hıristiyan sayısının çok olup olmaması ve

²⁰⁷ Manks of Ramsgate, 1921.

²⁰⁸ Catholic Online (t.y).

²⁰⁹ Hild ve Hellenkemper, 1990: 464; Schnabel, 2002: 1021.

²¹⁰ Latince edictum, -i (n.): ilan, bildiri, tebliğ, *praetorun* resmi duyurusu anlamındadır.

²¹¹ Ertekin, 2011: 91-110.

²¹² Kaçar, 2002: 13; Özyıldırım, 2005a: 206.

²¹³ Özyıldırım, 2005b: 60.

kentin patrikhaneler tarafından piskoposluk merkezi yapılıp yapılmamasıyla ilgilidir. İşte bu yüzden, bir din şehidine sahip olması bakımından önem taşıyan Zephyrion'un adına Tarsus Başpiskoposluğu'na bağlı bir piskoposluk merkezi olarak yazılı kaynaklarda ilk kez 4. yüzyılda rastlanabilmektedir²¹⁴. Basit bir piramidal oluşum düşünülürse, hiyerarşik kilise yapılanması daha kolay anlaşılabilir; tepede, en geniş yetkiye sahip Antiochia ad Orontem Kilisesi, buraya bağlı Tarsus Başpiskoposluğu ve söz konusu başpiskoposluğa bağlı Zephyrion Piskoposluğu vardır.

Zephyrion'un adı, 381 yılında toplanan I. Konstantinopolis Konsili'nde Kilikia kentleri arasında yer almaktadır ve kent, bu konsilde Piskopos Aerius tarafından temsil edilmiştir²¹⁵. Söz konusu konsil, kentin ilk kez temsil edildiği konsildir ve kent temsilcisi Piskopos Aerius, aynı zamanda Zephyrion'un bilinen ilk piskoposunun adıdır. I. Konstantinopolis Konsili'nde Zephyrion'la birlikte başka Kilikia kentlerinin adları da ilk kez katılımcı kentleri gösteren listelerde yer almaktadır²¹⁶. Bütün Kiliseler tarafından kabul edilen Yedi Evrensel Konsil'den²¹⁷ biri olan I. Kostantinopolis Konsili'nde Zephyrion'un da temsil edilmesi, kentteki Hıristiyan nüfusun çokluğunu ve Hıristiyan dünyasındaki önemini göstermektedir.

Lequien'in kilise piskoposlarının bölgelere göre listesini verdiği Latince eseri, Zephyrion'un konsillerdeki temsili konusunda ana kaynaklardan birini oluşturmaktadır. Erken Hıristiyanlık dönemindeki khristoloji (=İsabilim) tartışmalarından Zephyrion da etkilenmiştir. Bilindiği gibi 431 yılında toplanan Ephesos Konsili'nde Antiochia ad Orontem Patriği Ioannes'in Alexandria (İskenderiye) Patriği Cyrillus'a karşı desteklediği,

²¹⁴ Özyıldırım, 2005b: 2005b: 60-61.

²¹⁵ Lequien 1740: 883,884; Hild ve Hellenkemper, 1990: 464; Kaçar, 2003: 126; Özyıldırım, 2005b: 61.

²¹⁶ Özyıldırım, 2005b: 61.

²¹⁷ Bu yedi evrensel konsil şunlardır: Nikaia Konsili-325, Konstantinopolis Konsili-381, Ephesos Konsili-431, Khalkedon Konsili-451, II. Konstantinopolis Konsili-553, III. Konstantinopolis Konsili-680/681, II. Nikaia Konsili-787, Özyıldırım, 2006: 112-113.

Konstantinopolis Patriği Nestorius aforoz edilmiştir²¹⁸. Ardından 433 yılında İmparator II. Theodosius (408 – 450) Nestorius'u Konstantinopolis patrikliği görevinden almıştır²¹⁹. Bu dönemde Zephyrion Piskoposu Zenobius'tur²²⁰.

Günümüze ulaşan yazılı metinlerden Zenobius'un Nestorius taraftarı olduğu hatta bu yüzden sürgüne de gittiği anlaşılmaktadır. Kaldı ki kendisi hakkında en çok bilgi sahibi olunan Zephyrion piskoposu da yine Zenobius'tur. Zephyrion'un Erken Hıristiyanlık tarihindeki yerine dair bilgilerimiz oldukça az bulunduğundan, piskoposlar ve dinsel tartışmalarda yer aldıkları taraflar, kent Hıristiyanlık içindeki etkinliğini anlamamız açısından oldukça önemlidir.

Zenobius'un dinsel tartışmalara ilişkin bazı mektuplarının içeriği veya piskoposlar tarafından yazılan mektuplarda adının yer aldığı bilinmektedir. Lequien'in bu konuda ki aktarımlarında “...*Zephyrium Piskoposu Zenobius'un, Mopsuestia Piskoposu Meletius'u yurttaşlıktan, Antiochia Piskoposu Ioannes'in buyruğuyla mı kovmuş olduğunu* [Syria'daki] *Hieropolis* [Piskoposu] *Alexander'e sorduğu bir mektubu vardır: elbette Ironeus'un Tragoedia'sında aynı Zenobius hakkında* [bilgiler] *bulunur...*”²²¹ bilgileri yer almaktadır.

Karmaşık dinsel tartışmaların ardından İmparator II. Theodosius, bir emirname ile 433 yılı başında Nestorius taraftarı piskoposların bu itikadı bırakmamaları halinde görevlerinden alınacağını duyurur²²². Yazılı kaynaklar, işte tam bu dönemde Nestorius yandaşı olan Zephyrion Piskoposu Zenobius'un kilisesini terk ettiğini ardından sürgüne

²¹⁸ Ephesos Konsili'nden sonra Ortodoks inanç dışında sayılan (=aforoz edilen) Nestorius'un yandaşları, özellikle Suriye ve Anadolu'nun doğusunda etkinliklerine devam ederek bugün de varlığını sürdüren Nesturi mezhebinin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır, Özyıldırım, 2005b: 62.

²¹⁹ Chapman, 1911.

²²⁰ Özyıldırım, 2005b: 62.

²²¹ Lequien, 1740: 883-884.

²²² Çelik, 1996: 166-167.

yollandığını belirtmektedir²²³. Bu konuda Lequien, Ironeus'un *Traogedia* adlı eserinde Zenobius hakkında yazılanlara yer verir; "...[Zenobius] kendi rızasıyla, her nasılsa [Zephyrium] Kilisesini yüzüstü bıraktı; bundan sonra da pek tabii Tiberias'a [Taberiye - Filistin] sürgüne gönderildi..."²²⁴. Öte yandan Zenobius'un ismi, imparatorlara Nestorius ve Cyrillus arasındaki kavganın bitirilmesine dair yazılan mektuplarda da yer almaktadır, Lequienn; "...Doğu ve Alexandria Kiliselerinin arasında barışı isteyen Birinci [Ovalık] Kilikia kentlerinin piskoposlarının İmparatorlar Theodosius ve Valentinianus'a [yazdığı] mektubu [imzalayan] isimler arasında Zenobius'un da adı yer alır..."²²⁵.

Zephyrion'un temsilci göndererek katıldığı bir başka konsil, 451 yılında toplanan ve Piskopos Hypatius tarafından temsil edildiği Khalkedon Konsili'dir²²⁶. Lequien; "...Khalkedon Konsili'ne katılan Latin Piskoposlarının içinde, aynı konsilin birçok buyruklarına Birinci Kilikia'nın rahipleri arasında ve birçok yıllar sonra kendi eyaletinin synodunun İmparator Leo'ya [yolladığı] altı mektubuna imza atan Zephyrion [Piskoposu] Hypatius vardı..." diyerek Hypatius'un konsilde bulunduğunu ayrıca imparatora yazılan mektuplarda adının bulunduğunu yazmaktadır.

Zephyrion'un adının geçtiği son konsil olarak II. Iustinianus (685-695 ve 705-711) döneminde 692 yılında Konstantinopolis'te imparatorluk sarayının kubbeli salonunda toplanan Trullo Konsili²²⁷, kaynaklarda geçmektedir. Bu konsilde Zephyrion temsilcisi Piskopos Petrus'tur ve "...Birinci Kilikia Eyaleti'nin Zephyrion kentinin değersiz²²⁸ Piskoposu Petrus..."²²⁹ şeklinde konsilin kabul edilen kararlarının altına imzasını atar.

²²³ Lequien, 1740: 883-884; Hild ve Hellenkemper, 1990: 464.

²²⁴ Lequien'in eserinden yapılan Latince çeviriler, Latince Okutmanı hocam Murat Özyıldırım'la birlikte yapılmıştır, yardımları için teşekkür ederim.

²²⁵ Lequien, 1740: 883-884; Özyıldırım, 2005b: 62.

²²⁶ Lequien, 1740: 883-884; Krumbacher, 1925: 77; Price ve Gaddis, 2005:1/125.

²²⁷ Doğu Ortodoks Kilisesi tarafından VI. Evrensel Konsil olarak tanınan Trullo Konsili, Roma Katolik Kilisesi tarafından tanınmamıştır, Özyıldırım, 2006: 113.

²²⁸ Zephyrion Piskoposu Petrus, alçakgönüllülük yaparak adının önüne "değersiz" sıfatı eklemektedir.

²²⁹ Lequien, 1740: 883-884.

Bölgede 6. yüzyılda meydana gelen ve Soloi/Pompeiopolis kentini yerle bir eden depremlerin, komşu kent Zephyrion’u da etkilemiş olması kaçınılmazdır. Bunlara aynı yüzyılda bölgeyi kasıp kavuran veba salgını²³⁰ da eklediğimizde bu yüzyılın Zephyrion için felaketler yüzyılı olduğu düşünülebilir. Ancak kent, bütün bu olumsuzluklara karşın, hemen sonraki yüzyılda 692’de yapılan Trullo Konsili’nde son kez temsil edilmiştir. MS 4-7. yüzyıllar arasındaki üç yüz yıl süren bu dönem, Zephyrion’un belki de Hıristiyanlık içinde adını, temsilcileri aracılığıyla en çok duyurduğu dönem olarak görünmektedir.

Kilikia Bölgesi’nde, 7. yüzyılın ilk yarısından itibaren Sasani ve Arap akınları görülür. Sasanilerin 613 yılında bölgede kurmuş olduğu egemenliğin Heraklius’un (610-641) Ninive’de 627 yılında kazandığı zaferle sona erdiği anlaşılmaktadır²³¹. Sasani tehlikesinin ortadan kalkmasından sonra ise bölgede Arap akınları görülmeye başlar. Bu durumun ortaya çıkmasında, Sasanilere karşı başarı kazanan Heraclius’un 636 yılında Araplara karşı yapılan Yermük Savaşı’nı kaybetmesi etkili olmuştur²³². Savaş sonucu Arapların Suriye ve Filistin bölgesine sahip olması, Kilikia Bölgesi’ne yapacağı akınları kolaylaştırmıştır. Ebu Ubeyd komutasındaki Araplar, 639 yılında Tarsus ve Viranşehir’e (Soloi/Pompeiopolis) kadar gelmişlerdir²³³. Bu tarih, aynı zamanda bölgede bulunan Zephyrion’un da ilk kez Arap egemenliğine girdiği yıl olarak düşünülebilir. Bölgede Arapların etkinliği 647 yılından sonra artmış ve birçok kent Arap egemenliğine girmiştir²³⁴. Bu dönemde görülen Arap egemenliğinin Zephyrion’un Hıristiyanlıkla ilgili konsillere katılımına en azından başlangıçta etki etmediği, kentin 692 yılındaki Trullo

²³⁰ Mısır’da 541 yılında ortaya çıkan bu hastalık, hızla yayılım göstererek Kilikia’da da etkili olmuş ve kayıtlara ‘‘Iustinianus Dönemi Vebası’’ olarak geçmiştir, Erten, 2014: 60-61.

²³¹ Ostrogorsky, 1981: 96; Ünal ve Girginer, 2007: 278; Erten, 2014: 62.

²³² Ostrogorsky, 1981: 103; Hild ve Hellenkemper, 1990: 43; Ünal ve Girginer, 2007: 280; Gregory, 2008: 165; Erten, 2014: 62-63.

²³³ Gökhan, 2012: 40; Ulutaş, 2015: 16.

²³⁴ Bu dönemde Kıbrıs, Elaiussa Sebaste (Ayaş), Seleucia ad Calycadnum (Silifke) ve Tarsus, Araplar tarafından alınmıştır, Ulutaş, 2015: 16; Erten, 2014: 63.

Konsili'ne katılmasından anlaşılmaktadır. Ancak bu durum, Arapların Kilikia'da 700 yılından itibaren güçlerini arttırmalarıyla son bulmuş olmalıdır²³⁵. Bu tarihten sonra Zephyrion'un konsillere temsilci gönderdiğine dair yazılı kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

Bölgede 7. yüzyılda başlayan Arap egemenliği, Bizans İmparatoru Nikephoros Phokas'ın (963-969) bölgeyi tekrar geri aldığı 965 yılına kadar sürmüştür²³⁶. Kilikia'da yaklaşık olarak üç yüz yıl süren Arap egemenliği sonrasında Hıristiyanlığın etkisi, bölgeye yapılan Haçlı Seferleri ve bunun sonucunda kurulan Ermeni Krallığı²³⁷ sayesinde tekrar artmıştır. Bu etki sonucunda Kilikia'da bulunan bazı kentlerin dini kimliklerini XIV. yüzyıla kadar korudukları görülmektedir. Nitekim Yumuktepe'nin zirvesinde, 11. ve 13. yüzyıllar arasına tarihlenen bir yerleşim bulunması ve bu yerleşim içinde 11. yüzyıl başlarına tarihlenen kilisenin ortaya çıkarılması (**Lev. 5 Fig. 3**)²³⁸, Hıristiyanlığın bölgede etkisinin tekrar arttığını göstermektedir. Zephyrion'un komşusu olan Pompeiopolis'in adı kaynaklarda yer alan son piskopos Gregorios'un 1347-1365 yılları arasında kentte görev yaptığı bilinmektedir²³⁹. Ancak Zephyrion'la ilgili bu döneme ait herhangi bir kayda rastlanmamaktadır.

²³⁵ Ünal, 2006b: 85; Erten, 2014: 63.

²³⁶ Koşay, 1968: 299; Ostrogorsky, 1981: 269; Hild ve Hellenkemper, 1990: 58-59; Ünal, 2006b: 86; Yiğit, 2013: 130-131.

²³⁷ Kilikia Ermeni Prenslığı 1132 yılında Adana ve Tarsus'u alarak bölgede etkinliğini arttırmıştır, Ersan, 1998: 85.

²³⁸ Caneva, Köroğlu, Köroğlu ve Özaydın, 2006: 675; Caneva ve Köroğlu, 2010: 79, 82.

²³⁹ Hild ve Hellenkemper, 1990: 381.

III. ZEPHYRION İLE İLGİLİ BÖLGEDE ELE GEÇEN ARKEOLOJİK MALZEMELER

Zephyrion hakkında sınırlı da olsa Arkeolojik bulgular mevcuttur. Bu arkeolojik bulgular içinde en yoğun grubu sikkeler oluşturmaktadır.

Zephyrion kentinde bulunan sikke gömüsünde MÖ 178-174 yıllarına tarihlenen ve Makedonyalı Perseus'a ait olan yüz adet tetradrahminin bulunduğunu belirten Tempesta, bu sikkelerin kente nasıl gelmiş olabileceği konusunda da bilgiler vermektedir²⁴⁰. Seleukos hanedanlığında ileri gelen Zephyrionlu bir kişinin; IV. Seleukos'un kızı, IV. Antiokhos'un yeğeni olan Laodike'ye Perseus'la evlenmesi için Pella'ya kadar eşlik ettiği ve kendisine bu sikkelerin verildiği önerilmektedir. Eski Çağ yazarları da bu durumu destekler nitelikte açıklamalarda bulunmuştur. Livius'un, Seleukosların bu evlilikte Makedonya kralına hediyeler verdiği şeklinde açıklamasına değinen Tempesta; söz konusu bu sikkelerin, götürülen hediyeler karşılığında verilmiş olabileceğini belirtmektedir. Zephyrion'da ele geçen bu sikkeler ve Seleukeia'da bulunan bir onur yazıtı, Seleukos hanedanlığında MÖ 2. yüzyılın ilk yarısında Kilikalılar'ın kralın danışmanı ve elçisi olarak görev aldıklarını göstermektedir²⁴¹.

Zephyrion'a ait sikkelerin değerlendirilmesinde E. Levante'nin bu konuda yapmış olduğu çalışma önemlidir²⁴². Bu çalışmaya göre; bugüne kadar ele geçen Zephyrion darphı sikkelerin bir kısmı otonom, bir diğer kısmı Hadrianus dönemi ve sonrasında pseudo otonom özellikte olup, bir bölümü üzerinde ise Hadrianus'tan Severus'a kadar olan imparatorluk mensuplarının (Antonius Pius, Lucius Verus, Septimius Severus, Sabina ve Faustina Senior) portreleri görülmektedir. Sikkeler üzerinde betimlenen

²⁴⁰ Tempesta, 2005: 72.

²⁴¹ Tempesta, 2005: 72.

²⁴² Levante, 1988: 134-141.

tanrı ve tanrıçalar ise Zeus, Athena, kent tanrıçası, Poseidon, Apollon, Dionysos, Demos (?) ve oturan tanrıçadır.

İmparator Hadrianus'un (117-138) 123 yılında Kilikia'yı ziyaret etmesinden sonra²⁴³, sikkeler üzerinde ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΙΤΩΝ lejantı görülmeye başlamıştır²⁴⁴. Levante, Pius sikkelerinde görülen bazı özelliklerin demos kültü²⁴⁵ ile benzerlikler gösterdiğini belirtmektedir. Örneğin bazı sikkeler üzerinde görülen oturan tanrının sadece çelenk tuttuğu vurgulanmaktadır (**Lev. 5 Fig 4**). Yine Levante'ye göre bu sikkenin *demos* kültü ile benzerlik göstermesinin diğer sebepleri; sikke üzerinde asa görülmemesi ve *demos* özelliği gösteren Tarsus darplı iki sikkeye benzemesi şeklinde belirtilmektedir. Bununla birlikte Tarsus sikkelerinde görülen ΔΗΜΟC sözcüğünün Zephyrion sikkelerinde görülmediği vurgulanmaktadır²⁴⁶. Farklı sikke grupları üzerinde görülen sur taçlı oturan tanrıçanın farklı atribüleri taşımasının bazı zorlukları ortaya çıkardığı da belirtilmektedir. Bir grup sikke üzerinde görülen tanrıçanın lotuslu çelenk tuttuğu görülmektedir. Başka bir grup sikke üzerinde ise asa bir kalkanla verilmiş olup tanrıçanın elinde belli belirsiz bir obje bulunmaktadır. Bu belirsiz objenin, bu bölgede bol bulunan ve Mersin'e de adını veren Murt bitkisi olabileceği belirtilmektedir. Bundan dolayı bu tanrıçanın yerel bir tapınımı temsil edebileceğini belirten Levante; bu yerel tapınımın da kent tanrıçası ile Athena'nın birleşimi şeklinde olabileceğini ifade etmektedir.

Geç Hellenistik dönem ile imparatorluk dönemi arasına tarihlenen bir grup sikkenin üzerinde genellikle, defne çelengi içerisinde yer alan X şeklindeki meşaleler ve diğer yüzde defne çelengi içerisinde ΖΕΦΥΡΙΩΤΩΝ lejantı görülmektedir (**Lev. 6 Fig.**

²⁴³ Önen, 2013: 94.

²⁴⁴ Levante, 1998:135.

²⁴⁵ İşkan, *demosla* ilgili olarak "... 'Demokrasi' sözcüğünün içinde de yer alan bu kavram, antik dönemde kişileştirilerek (personifikasyon) sakallı bir erkek figürü görüntüsü altında simgeleşmiştir..." yazmaktadır, İşkan, 2008: 639.

²⁴⁶ Levante, 1988: 136.

5)²⁴⁷. Aynı döneme tarihlenen bir başka grup sikke üzerinde ise defne çelengi içerisinde yer alan X şeklindeki meşaleler ile ΖΕΦΥΡΙΩΤΩΝ lejantı görünürken diğer yüzde ise sur taçlı kent tanrıçası, tacı örtülü olarak görülür (**Lev. 6 Fig. 6**)²⁴⁸. Sur taçlı tanrıçanın görüldüğü bir başka sikkenin diğer yüzünde ise elinde Nike ile oturur durumdaki Athena kalkana yaslanmaktadır²⁴⁹. Aynı döneme tarihlenen ve birçok Zephyrion sikkesinde görünen sur taçlı kent tanrıçası²⁵⁰ tiplemesi, bölgede yer alan Aigeai, Epiphaneia²⁵¹ ve Tarsus sikkelerinde Tykhe olarak betimlenmiştir²⁵².

Kent ile alakalı olduğu düşünülen bir diğer arkeolojik malzeme ise bugün Mersin Müzesin’de sergilenen Arkaik kurostur (**Lev. 7. Fig. 7**). 1988 yılında ele geçen bu kurosun önemi; Zephyrion olarak lokalizasyonu yapılan yerlerden birisi olarak kabul edilen Mersin Opera Binası (Eski Halkevi) bahçesinde bulunmuş olmasıdır²⁵³. Doğu Yunan işçiliğine benzerliğinden dolayı MÖ 530-520 yıllarına tarihlenen bu kurosun²⁵⁴, Soloi/Pompeiopolis’ten buraya getirilmiş olabileceği de belirtilmektedir. Kültür Merkezi inşaatının yapıldığı 1940’lı yıllarda, Soloi/Pompeiopolis’ten bol miktarda taşın inşaatta kullanılmak üzere getirilmesi, bu görüşe dayanak olarak gösterilmektedir²⁵⁵. Zephyrion kentinin Arkaik dönemdeki varlığının tespit edilmiş olması ve bu kıyı şeridinin MÖ 6. yüzyıl sonunda Yumuktepe’nin limanı olduğu göz önüne alındığında, bu kurosun Zephyrion’a ait olabileceği de tahmin edilebilir²⁵⁶.

Yumuktepe’nin batısında kıyıya paralel uzanan alçak tepelerde tespit edilen kaya mezarlarında (Oda mezarlar) MÖ 5. yüzyıla tarihlenen Attika seramikleri ele

²⁴⁷ Levante, 1988: 137, fig. 1-6, bkz. lev. I. fig. a.

²⁴⁸ Levante, 1988: 138, fig. 38, bkz. lev. I. fig. b.

²⁴⁹ Levante, 1988: 143, fig. 31-32.

²⁵⁰ Levante, 1988: 142, fig. 9-13.

²⁵¹ Tahberer, 2005: 41, fig. 57-58.

²⁵² Tahberer, 2005: 36.

²⁵³ Lafli ve Recke, 2005: 4; Durukan, 2015b: 13.

²⁵⁴ Lafli ve Recke, 2005: 13.

²⁵⁵ Durukan, 2015b: 14.

²⁵⁶ Durukan 2015b: 27.

geçmiştir (**Lev. 7 Fig. 8**)²⁵⁷. Aynı döneme tarihlenen ve benzer özellikler taşıyan bu seramikler, Yumuketepe'ye deniz ticareti ile gelmiş olmalıdır. Bu bağlamda Yumuketepe'ye en yakın kıyı yerleşimi olan ve Zephyrion kent merkezi olarak düşünülen Kültür Merkezi alanı, bu dönemde Yumuketepe'nin liman işlevini üstlenmiş olmalıdır.

Mersin'de bulunmuş olan ve MÖ geç 5. yüzyıl ile erken 4. yüzyıla tarihlenen kadın heykeline ait bir baş, New York'ta satışa sunulmuştur. Zephyrion limanının klasik dönemde kullanıldığını gösteren ve aynı zamanda Kıbrıs üretimi olan bu eser 1930-32 yılları arasında Mersin'den satın alınmıştır²⁵⁸.

Zephyrion'dan Adana'ya taşındığı belirtilen ve MS 3. yüzyıla tarihlenen sütunlu lahit günümüzde Adana Müzesinde sergilenmektedir (**Lev. 8 Fig. 9**)²⁵⁹.

Ele alınan bir diğer arkeolojik malzeme grubunu ise LR1 amphoraları oluşturmaktadır. MS 4. yüzyılda Kilikalı yerel üreticilere uygulanan vergi oranlarının azaltılmasıyla ilk kez ihracatı gerçekleştirilen²⁶⁰, MS 5. ve 6. yüzyılda ise yoğun olarak üretilen LR1 amphoralarının²⁶¹ bazı örneklerine Zephyrion'da da rastlanmıştır²⁶².

Zephyrion'un sahil yerleşimi olarak düşündüğümüz Kültür merkezinin çevresinde 2002 yılında gerçekleştirilen peyzaj çalışmaları sırasında, MS 5-7. yüzyıllara tarihlenen LR1 tipi amphoralardan oluşan seramik yığını ele geçmiştir (**Lev. 8 Fig. 10**)²⁶³. Kilikia'ya özgü bir üretim ürünü olarak kabul edilen bu amphoralar²⁶⁴; Avrupa, Afrika ve

²⁵⁷ Durukan 2015b: 43.

²⁵⁸ Durukan 2015b: 43.

²⁵⁹ Wiegartz 1965: 143 fig. 24; Durukan 2015b: 45.

²⁶⁰ Şenol ve Şenol 2003: 133.

²⁶¹ LR1 Amphoralarının üretim yerleri için bkz. Empereur ve Picon, 1989: 239, fig. 18-19; Shneider, 2008: 159-161; Alkaç, 2012: 325-327.

²⁶² Durukan 2015a: 242,247.

²⁶³ Durukan, 2015b: 15.

²⁶⁴ Tekocak ve Zoroğlu, 2013: 117; Kilikia Bölgesi'nde LR1 amphoralarının üretiminin yapıldığı yerler; Aegeai (Yumurtalık), Magarsos (Karataş), Tarsus, Korykos (Kızkalesi), Elauissa Sebaste (Ayaş), Soloi/Pompeipolis'tir, Alkaç, 2012: 325; Durukan, 2015a: 242, 250.

Asya'nın birçok bölgesine yayılım göstermiştir²⁶⁵. Durukan'a göre bu yayılımın en önemli sebebi, Bizans ile Uzakdoğu ülkeleri arasında MS 5. ve 6. yüzyıllarda gerçekleştirilen yoğun ticarettir²⁶⁶. Uzakdoğu'dan özellikle İpek ve Baharat ithalatının yapıldığı²⁶⁷, buna karşın şarap ve zeytinyağı gibi ürünlerin de uzak doğuya ihraç edildiği belirtilmektedir²⁶⁸. Mısır'da ele geçen LR1 amphoraları gerçekleştirilen bu ihracatı desteklemektedir²⁶⁹. Uzakdoğu'dan Alexandria²⁷⁰, Antiokheia, Tyros ve Berytos gibi limanlara İpek ve Baharat yoluyla getirilen ürünler, buradan deniz yolu ile İmparatorluğun her noktasına ulaştırılmaktaydı²⁷¹. Deniz yolu ile gerçekleşen yoğun ticaret neticesinde ticaret yolları üzerinde bulunan kentlerin, ticarete ön plana çıktığı ve kendi ürünlerini pazarlama imkânı bulduğu belirtilmektedir²⁷². Kıyı bölgesinde yer alan bazı kentlerde bu ticaretin gerçekleştiğini gösteren epigrafik ve mimari kanıtlar mevcuttur.

Korykos'ta (Kızkalesi) zeytinyağı ve şarap tüccarlarının isimlerinin belirtildiği MS 5. ve 6. yüzyıllara tarihlenen mezar yazıtları bulunması, yine aynı dönemde tarımsal amaçlı işliklerde artış görülmesi²⁷³, Soloi/Pompeiopolis'te LR1 amphoraları üretiminin yapıldığı fırın tespit edilmesi²⁷⁴, LR1 amphoralarının üretim yerlerinden birisi olan Elaiussa Sebaste'de (Ayaş) 750 adet bu tipte amphora ele geçmesi²⁷⁵, Kelenderis

²⁶⁵ LR1 amphoralarının yayılım alanı için bkz. Şenol, 2003: 82, 84; Alkaç, 2012: 325-327; Alkaç, 2013: 114; Durukan, 2015a: 242.

²⁶⁶ Durukan, 2015a: 247-248.

²⁶⁷ Durukan, 2015a: 248.

²⁶⁸ Şenol ve Kerem, 2000: 94; Şenol ve Şenol, 2003: 133; Alkaç, 2012: 331; Tekocak ve Zoroğlu 2013: 117-118.

²⁶⁹ Şenol, 2008: 115.

²⁷⁰ Mısır'ın Kızıldeniz limanı yolu üzerinde bulunan Mons Claudianus yerleşiminde ele geçen LR1 amphoraları; Kilikia'nın Alexandria üzerinden gerçekleştirdiği ticari güzergâha kanıt olarak gösterilmektedir, Şenol ve Şenol, 2003: 124,133.

²⁷¹ Durukan, 2015a: 244.

²⁷² Durukan, 2015a: 247.

²⁷³ Şenol ve Şenol, 2003:132; Alkaç, 2012: 331-332; bölgede tespiti yapılan zeytinyağı ve şarap işlikleri hakkında bkz. Aydınoglu ve Alkaç, 2008: 277-290; Aydınoglu, 2009: 80-83.

²⁷⁴ Autret, Yağcı ve Rauh, 2010: 203.

²⁷⁵ Schneider, 2008: 120; Alkaç, 2012: 325.

kazılarında ele geçen ticari amphoralar arasında en fazla LR1 amphoralarının görülmesi²⁷⁶, gerçekleştirilen bu yoğun ticareti gösteren kanıtlardan bazılarıdır. Kilikia'da yetiştirilen tarım ürünlerinin ihracatında önemli bir yere sahip olan LR1 amphoraları üretiminin, MS 7. yüzyıl ortalarından itibaren bölgeye gerçekleştirilen Arap akınları sonucunda durduğu belirtilmektedir²⁷⁷. Bu gelişmeler göz önüne alındığında Kilikia'nın sahil kentlerinden birisi olan Zephyrion'da bu ticari pastadan payını almış olmalıdır.

²⁷⁶ Tekocak ve Zoroğlu, 2013: 118.

²⁷⁷ Aydınoğlu ve Alkaç, 2008: 284; Aydınoğlu, 2009: 83. Alkaç, 2012: 331.

SONUÇ

Adını antik kaynaklardan ve sikkelerden bildiğimiz Zephyrion kentinin lokalizasyonu, günümüzde tam olarak netleşmiş değildir. Bu konuda yapılan çalışmalar ise yetersiz olup aynı zamanda farklı görüşler ortaya koymaktadır. Eski Çağ yazarlarının ve 19. yüzyılda bölgeye gelen gezginlerin Zephyrion'un yeri konusunda çelişki ifadelerde bulunması, kentin doğulu ve batılı kaynaklarda farklı isimle belirtilmesi ve kent ile ilgili bugüne kadar arkeolojik kazı yapılamamış olması, Zephyrion'un lokalizasyonuna yönelik olarak yapılan bu çalışmada karşılaşılan temel sorunlar olarak değerlendirilebilir.

Zephyrion ile ilgili bilgi veren Eski Çağ yazarlarından Hellanikos (MÖ 5.yy) ve Kallisthenes (MÖ 4.yy), Tarsus yakınlarında bulunan Ankhiale'nin daha sonra Zephyrion olarak adlandırıldığını belirtmişlerdir. Strabon tarafından Ankhiale'nin batısında bir kent olarak belirtilen Zephyrion, Yaşlı Plinius tarafından Ankhiale'nin doğusuna konumlandırılır (**Lev. 1 Harita 2**). 19. yüzyılda bölgeye gelen gezginler de bu konuda farklı ifadelerde bulunmuşlardır. Beaufort tarafından Kydnos ile Saros nehirleri arasında olabileceği belirtilen Zephyrion, Langlois ve Texier gibi gezginler tarafından modern Mersin'e konumlandırılmıştır. Yazılı kaynaklarda yer alan bu çelişkili ifadeler, Zephyrion'un lokalizasyonunda komşu kentlerin konumunu da göz önünde bulundurmamızı zorunlu kılmıştır. Ayrıca kentin etnik kökeni, kuruluşu, Yumuktepe ilişkisi, Yunanlılar ile ilişkisi, tarihsel süreçteki konumu ve kente ait arkeolojik malzemelerin değerlendirilmesi, üzerinde durulan diğer konu başlıklarını oluşturmaktadır.

Yunancada batıdan esen rüzgâr anlamına gelen Zephyrion, isminden dolayı bölgede bulunan Yunan kökenli kentler arasında sayılmıştır. Ancak bu isim bölgede ticaret yapan Yunanlılar tarafından kente verilmiş olmalıdır. Zira kentten Zephyrion olarak ilk kez bahseden Hellanikos'un yaşadığı MÖ 5. yüzyıl, Yunanlıların Kilikia'da özellikle deniz

ticaretinde söz sahibi olduğu bir dönemdir. Bundan dolayı bu dönemde bölgede yer alan bazı kentlerin; Yunanlılarla ticareti geliştirmek ve ekonomik kazanımlar elde etmek için Yunan özellikleri gösteren sikkeler bastıkları ve kökenlerini yapay bağlarla Yunanlılara dayadıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra Yunanlı coğrafyacılara yapmış olduğu çalışmaların doğulu kaynaklara göre daha detaylı ve anlaşılır olması, günümüzde bu kaynakların daha çok kullanılmasına, bundan dolayı da kentlerin Yunanca isimlerinin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Zephyrion'un konjonktürel gelişmelere bağlı olarak zamanla Yunanca bir ismi benimsediği düşünöldüğünde, kentin daha önce farklı bir isme sahip olduğu ve etnik kökeninin Yunanlı olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Assur yıllıklarından ve Perslerin sikke bastığı kentlerden birisi olarak bilinen Ingira, Zephyrion'un önceki ismi olarak belirtilebilir. Zephyrion'un sahip olduğu bazı özellikler bu ihtimali güçlendirmektedir. Persler tarafından sikke basılan Kelenderis, Aphrodisias, Soloi/Pompeiopolis, Holmi ve Mallos gibi kentlerin kıyıda ve limana sahip olduğu göz önüne alındığında (**Lev. 3 Harita 5**), Ingira'nın da bu özelliklere sahip bir kent olması beklenebilir. Pers döneminde yaşayan Skylaks'ın (MÖ 6. yüzyıl ? ya da MÖ 4. yüzyıl) Periplous adlı eserinde kentler batıdan doğuya sıralanırken Soloi/Pompeiopolis'ten sonra Zephyrion'un belirtilmesi, kentin bu dönemlerde varlığını göstermesi açısından önemlidir. Bu bilgi aynı zamanda Zephyrion'un (Ingira) Yumuktepe ile bağlantılı bir yerleşim olabileceğini de göstermektedir. MÖ 6. ve 4. yüzyılda Soloi/Pompeiopolis'in hemen doğusunda arkeolojik izlerin sadece Yumuktepe'de görülmesi bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Bunun yanı sıra geçmişi MÖ 7000'lere kadar uzanan Yumuktepe'de arkeolojik izlerin azalamaya başladığı dönem olan MÖ 5. yüzyılın aynı zamanda Zephyrion hakkında ilk bilgilere ulaştığımız kaynaklardan birisi olan Hellanikos'un

yaşadığı dönemle aynı olması, Yumuktepe ve Zephyrion'un kronolojik bir bağa sahip olduğunu göstermektedir.

Assur döneminde MÖ 696 yılında gerçekleşen Kirua isyanı, Zephyrion'un ilk kez yazılı kaynaklarda Ingira olarak belirtilmesi açısından önemlidir. Sanherip'e karşı yapılan isyana Tarsus ile birlikte Ingira'nın da destek verdiği belirtilmektedir. Assur ve Pers döneminde Ingira adıyla Yumuktepe'de bir yerleşime sahip olan Zephyrion'un, MÖ 696 yılında gerçekleşen Kirua isyanından çok daha önce yerel halk tarafından kurulmuş bir kent olduğu düşünülmelidir. Assur'un MÖ 612 yılında yıkılmasından sonra bölgenin kontrolü kısa bir süreliğine Babil'e ve MÖ 547 yılından sonra Perslere geçmiştir. Bu dönemde bölgenin yönetiminde etkili bir güç olan Syennesisler, bu özelliğini Pers himayesi altında devam ettirmişlerdir. Son yıllarda ortaya atılan bir diğer görüşe göreyse, MÖ 401 yılından sonra yönetim anlayışında değişikliğe giden Perslerin, merkezden satrap göndermek suretiyle çoklu yönetim sistemini benimsediği belirtilmektedir.

Yumuketepe'de MÖ 5. yüzyıldan itibaren arkeolojik izlerin özellikle mimaride azalmaya başlaması, Perslerin bölgede uygulamaya koydukları politikalar ile açıklanmaktadır. MÖ 5. yüzyılda Perslerin Yunanlılar ile mücadele içine girdikleri ve bölgenin savunmasını güçlendirmek için askeri ve politik tedbirler aldıkları belirtilmektedir. Ionia isyanı (MÖ 500/499), Kallias Barışı (MÖ 449), Kunaksa Savaşı (MÖ 401) ve Spartalı Agesilaos'un Anadolu seferi (MÖ 395), Perslerin Anadolu politikalarında değişiklik yapmasına neden olan önemli gelişmelerden bazılarıdır.

Bu gelişmeler sonucunda Yumuktepe (Ingira) halkının geleneksel savunma sisteminden vazgeçerek yerleşimlerini Klasik ve Hellenistik dönem boyunca höyüğün çevresine ve kıyıya doğru genişlettiği düşünülebilir. Bu durumun Tarsus Gözlükule'de de gözlemlenmesi, Persler tarafından uygulamaya konulan politikaların bir kentle sınırlı

kalmadığını, bölge geneline yayıldığını göstermektedir. Yumuktepe yerleşiminin kıyıya doğru genişlemesinde liman kentlerinin önem kazanmaya başlamasının da etkili olduğu düşünülmelidir.

Klasik döneme kadar merkezi Yumuktepe’de olan, daha sonra ise kıyıda büyüyen Zephyrion’un lokalizasyonu için günümüzde Kültür Merkezi olarak kullanılan alan önerilebilir (**Lev.4 Fig.1**). Yazılı kaynaklarda geçen bilgilerin bu bölgeyi işaret etmesi, bölgenin sahip olduğu topoğrafik özellikler ve burada ele geçen arkeolojik malzemeler, bu önerinin dayanakları olarak gösterilebilir.

Kültür Merkezi’nin bulunduğu alanının çevresine göre birkaç metre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, bölgenin antik bir yerleşim üzerinde yer almasından kaynaklanabilir. Zira 1940’larda Kültür Merkezi’nin temel inşaatı sırasında antik döneme ait duvarlar, sütun başlığı ve mimari parçaların ele geçtiği yerel araştırmacılar tarafından aktarılmaktadır. Aynı bölgede 1998 yılında bulunan Arkaik Kuros (**Lev. 7 Fig. 7**) ve 2002 yılında gerçekleştirilen peyzaj çalışmaları sırasında ele geçen seramik yığını yerel araştırmacıların görüşlerini desteklemektedir. LR1 tipi amphoralardan oluşan bu seramik yığınının (**Lev. 8 Fig. 10**), aynı zamanda bölgede bir amphora üretim merkezinin olabileceğine de işaret edebileceği belirtilmektedir. Kültür Merkezi yerleşkesinde ele geçen ve inşaatı sırasında görülen arkeolojik malzemeler, Zephyrion kent merkezinin bu bölgede varlığına işaret eden güçlü bulgular olarak değerlendirilebilir. Ancak kent yerleşiminin yalnızca bu noktada sınırlı kalmadığı, çevreye de yayılmış olabileceği düşünülmelidir.

19. yüzyılda bölgeye gelen Langlois ve Davis’in kıyıda ve çevreye yayılmış olarak gördükleri arkeolojik malzemeler, Kültür Merkezi ile Müftü Köprüsü arasında kalan bölgeyi işaret etmektedir. Bunun yanında, Kültür Merkezi’nin doğusunda ve batısında 3-4

km. mesafe içinde ele geçen arkeolojik buluntular, Zephyrion'un ağırlıklı olarak Müftü köprüsü, Yumuktepe ve Kültür Merkezi üçgeninde bir yerleşime sahip olduğunu düşündürmektedir (**Lev. 2 Harita 4**).

Zephyrion yerleşiminin Kültür Merkezi olarak düşünülmesinde referans alınan bir başka nokta, Eski Çağ yazılı kaynaklarında geçen bazı bilgilerdir. Skylaks ve Strabon, Zephyrion'un Soloi/Pompeiopolis kentinin doğusunda olduğunu belirtmiştir. Stadiasmus Maris Magni'de ise Soloi/Pompeiopolis ile Zephyrion arası mesafe 50 stadion olarak belirtilmiştir. 9 km. ye eşit olan bu mesafenin, günümüzde 10 km. olarak ölçülen Soloi/Pompeiopolis ile Kültür Merkezi arası mesafeye yakın bir değerde olması Zephyrion'un lokalizasyon önerisini destekleyen önemli bilgiler arasında gösterilebilir.

Titus Livius'un verdiği bilgilere göre, Seleukos kralı III. Antiokhos'un Ptolemaioslardan MÖ 197 yılında aldığı kentler arasında Zephyrion'un da yer alması, kentin Hellenistik dönemde Yumuktepe ile bağlantılı önemli bir kıyı kenti olduğu şeklinde yorumlanabilir. Zira Ptolemaioslardan alınan kentlerin sahilde yer alması (**Lev. 3 Harita 6**) bu ihtimali güçlendirmektedir. Önemli bir donanma gücüne sahip olan Ptolemaioslar için kıyı kentleri hayati bir öneme sahip olmalıydı.

Zephyrion hakkında bilgi edinmemizi sağlayan sikkeler, kente ait arkeolojik eserler arasında önemli bir yere sahiptir. Kentin ilk otonom sikkesini MÖ 1. yüzyılda basması, Pompeius'un MÖ 67 yılında korsanları ortadan kaldırdıktan sonra oluşturduğu siyasal düzenlemelerle ilişkilendirilmektedir. Hadrianus'un MS 123 yılında bölgeyi ziyaret etmesinden sonra sikkeler üzerinde ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΙΤΩΝ lejantı görülmeye başlar. Ele geçen Zephyrion darplı sikkeler, MÖ 1. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl sonu arasına tarihlenmektedir. Sikkeler üzerinde genellikle Antonius Pius, Lucius Verus, Septimius Severus, Sabina ve Faustina Senior portreleri ile birlikte Zeus, Athena, Poseidon, Apollon,

Dionysos ve kent tanrıçası Tykhe betimlemeleri yer almaktadır. Sikkeler hakkında belirtilmesi gereken bir diğer husus, Hıristiyan dünyasında MS 4-7. yüzyıllar arasında bölgede önemli bir konumda olduğu anlaşılan Zephyrion'un bu dönemlerine ait sikkesinin henüz ele geçmemiş olmasıdır.

Zephyrion açısından MS 3. yüzyılın pek parlak geçmediği düşünülebilir. Bu dönemde kentin, antik kaynaklarca *khorion* olarak belirtilmesinde, bölgenin egemen gücü olan Roma İmparatorluğu'nda görülen krizler ve Sasani Kralı Shapur'un MS 260 yılında Zephyrion'u alması etkili olmuş olabilir. Bu yüzyıl, bölgede yer alan birçok kentin mimari anlamda duraklama yaşadığı dönem olarak da kabul edilmektedir.

Erken Hıristiyanlık döneminde, Zephyrion'un bölgede önemli bir kent konumuna yükseldiği, yazılı kaynaklarda geçen bilgilerden anlaşılmaktadır. MS 4. yüzyılda Zephyrion'un pagan inanışından vazgeçerek Hıristiyanlığı benimsemeye başladığı, kentin din şehidi vermesinden ve 381 yılında yapılan Konstantinopolis konsiline temsilci göndermesinden anlaşılmaktadır. Tarsus Başpiskoposluğu'na bağlı bir Piskoposluk merkezi olan Zephyrion, Lequien tarafından aktarılan bilgilere göre; I. Konstantinopolis Konsili'nde (381) Aerius, Khalkedon Konsili'nde (451) Hypatius ve Trullo Konsili'nde (692) Petrus adlı Piskoposlar tarafından temsil edilmiştir. Ayrıca Zephyrion'un bir başka Piskoposu olan Zenobius'un da dinsel tartışmalar neticesinde 433 yılında sürgüne gönderildiği yazılı kaynaklarda belirtilmektedir. MS 4. ve 7. yüzyıllar arasında Konsillere temsilci gönderen Zephyrion'un bölgede önemli bir konumda olduğu belirtilebilir. 692 yılı, Zephyrion'un bugüne kadar yapılan çalışmalara göre adının yazılı kaynaklarda son kez belirtildiği tarih olması bakımından ayrıca önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, Assur ve Pers döneminde Yumuktepe'de bir yerleşime sahip olan ve yerel halk tarafından kurulan Ingira kentinin, Yunanlılar tarafından daha sonra

Zephyrion olarak adlandırıldığı önerilmektedir. Kentin yerleşimi, Pers politikalarının etkisi kıyıda uzaklaşmış olmasının etkisiyle Yumuktepe'den sahile doğru taşınmaya başlamış ve Roma döneminde bir kıyı kentine dönüşmüş olmalıdır. Bundan dolayı günümüzde Kültür Merkezi olarak kullanılan alan Zephyrion'un merkezi, Kültür Merkezi-Müftü Köprüsü ve Yumuktepe civarı da kentin yerleşim alanı olarak önerilebilir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Byzantios, S. (1840). *Ethnicorum Quae Supersunt*. (Çev. A. Meineke). Berlin: Impensis

G. Reimeri. (Özgün Çalışma MS 6.yy)

Cassius Dio. (1955). *Dio's Roman History*, (Çev. F. Carry). London, Loeb Classical Library.

Diodoros. (1947). *Bibliotheke History*. (Diodorus of Sicily. Çev. R. M. Geer). London, New York, The Loeb Classical Library.

Hellanikos. (1923). Genealogie und Mythographie. F. Jacoby (Eds.). *Die Fragmente Der Griechischen Historiker I* içinde (ss. 123). Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.

Herodotos (2006). *Tarih*. (Çev. M. Ökmen), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hierokles, (1939). *Le Synekdemnos d'Hierokles*. (Eds. E.Honigmann). Brüksel: L'Institute de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves.

Josephus. F. (1895). *The wars of the jews*. (Çev. W. Whiston, A. M. Auburn ve J. E. Beardsley).

Kallisthenes. (1929). Zeitgeschichte. F. Jacoby (Eds.). *Die Fragmente Der Griechischen Historiker II B* içinde (ss. 650). Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.

Ksenophon. (2007). *Anabasis (Onbinlerin dönüşü)*. (Çev. O. Yarlığaş). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Livius, T. (1883). *Ab urbe condita libri*. (Çev. W. Weissenborn ve H. J. Müller). Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. (Özgün Çalışma MS 1. yy)

Malalas, I. (1831). *Chronographia*. (Ed. L.Dindorf). Bonn: Impensis ed. Weberi.

Plinius. (1855). *The natural history of Pliny*. (Çev. J. Bostock ve H. T. Riley).

London: Bohn's Classical Library.

Prokopios, (2008). *Bizans 'ın gizli tarihi*. (Çev. O. Duru). İstanbul: Türkiye İş Bankası

Kültür Yayınları.

Scylaks. (1855). Scylaxis, ut fertur, periplus. C. Mullerus (Eds.). *Geographi Graeci*

Minores I içinde (ss. 76-77). Paris: Instituti Franciae Typographi.

Stadiasmus. (1855). Anonymi Stadiasmus Sive Periplus Maris Magni. C. Mullerus

(Eds.). *Geographi Graeci Minores I* içinde (ss. 481). Paris: Instituti

Franciae Typographi.

Strabon. (2012). *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)*. (Çev. A.

Pekman) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Modern Kaynaklar

Akalın, A. G. (2005). Antik Grek yerleşim tipleri, kavramlar ve tartışmalar. *Olba, XII*,

69-83.

Alışhan, P. M. L. (1899). *Sissouan ou l'Armeno-Cilicie*. Venedik.

Alkaç, E. (2012). Korykos (Kilikia) yüzey araştırmalarında bulunan LR1

amphoraları. *Olba, XX* (Ayrıbasım), 323-344.

Alkaç, E. (2013). Silifke Müzesi'nden Doğu Akdeniz üretimi amphoralar. *Cedrus I*,

107-124.

Alkım, U. B. (1960). Sam'al ile Asitawandawa arasındaki yol, Amanus Bölgesi'nin

tarihi coğrafyasına dair araştırmalar. *Bellekten, XXIV, Sayı 95*, 349-401.

Altay, M.H. (1965). *Adım-Adım Çukurova*, Adana: Çukurova Turizm Derneği Yayınları

Arslan, M. (1998). Anadolu Medeniyetleri Müzesi koleksiyonlarındaki Anazarbus

sikkeleri (Lev.18-24). *Olba, I*, 97-119.

- Aslan, M. (2003). İÖ 188 Yılından İÖ 67 Yılına kadar Likia, Pamphylia, Cilicia sahillerinde korsanlık faaliyetleri neden ve sonuçları. *Adalya*, VI, 91-118.
- Arslan, M. (2012). Pseudo-Skylax: Periplous. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, II/I, 239-257.
- Arslan, N. (2001). Kilikia Bölgesindeki Grek Kolonizasyonu. *Olba*, IV, 1-17.
- Autret, C, Yağcı, R., ve Rauh, N. K. (2010). Soloi/Pompeiopolis'te LRA 1 amphora fırın alanı. *Anmed*, VIII, 203-207.
- Aydinoğlu, Ü., ve Alkaç, E. (2008). Rock-Cut Wine Presses in Rough Cilicia. *Olba*, XVI, 277-290.
- Aydinoğlu, Ü. (2009). *Dağlık Kilikia Bölgesinde antik çağda zeytinyağı ve şarap üretimi: üretimin arkeolojik kanıtları*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Barker, W. B. (1853). *Cilicia and its Governors*. London: Ingram, Cooke and Co.
- Barnett, R. D. (1940). The Greek Pottery. *Liverpool Annals of Archaeology and Anthropology*. XXVI, 98-130.
- Beaufort, F. (2002). *Karamanya*. (Çev. A. Neyzi ve D. Türker) Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.
- Bilgiç, E. (2012). MS III. yüzyıl Roma-Sasani ihtilaflarına ilişkin bir değerlendirme: Pers Kralı I.Şapur'un Roma İmparatoru Valerianus'u esir alması. *Mediterranean Journal of Humanities*, II, 25-34.
- Bing, J. D. (1969). *A history of Cilicia during the Assyrian period*. Yayımlanmamış doktora tezi, University of Michigan: Ann Arbor.
- Borgia, E. (2003). Archaeology in Cilicia in the ancient travellers notes. *Olba*, VII (Özel Sayı), 41-77.

- Borgia, E., Casabonne, O. ve Egetmeyer, M. (2002). Notes Ciliciennes. *Anatolia Antiqua* X, 177-195.
- Cancik, H., ve Schneider, H. (2002). Zephyrion. *Der Neue Pauly Enzyklopädie der Antike* içinde (Cilt 12/2, ss. 765-767). Stuttgart: J.B. Metzler.
- Caneva, I., ve Sevin, V. (2004). *Mersin-Yumuktepe a Reappraisal*. Condego Editore.
- Caneva, I.- Koroğlu, G.- Koroğlu, K.- Özaydın, T. (2006). Mersin Yumuktepe Höyüğü 2005 yılı kazıları. *XXVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı, II*, 669-684.
- Caneva, I., ve Koroğlu, G. (2010). *Yumuktepe Dokuzbin Yıllık Yolculuk*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Casabonne, O. (1999). Local Powers and Persian model in Achaemenid Cilicia : A Reassessment. *Olba II, (1.Cilt)*, 57-66.
- Casabonne, O., Forlanini, M. ve Lemaire, A. (2001). Ingira (Cilicie): Numismatique et geographie historique. *Revue belge de numismatique et de sigillographie, CXLVII*, 57-66.
- Casabonne, O. (2012). Kilikia: Bağımsızlıktan Makedon fethine. *Arkeo Atlas I*, 218-224.
- Catholic Online. (t.y). 1 Kasım 2015 tarihinde www.catholic.org/saints/saint.php? saint_id=2996#comments adresinden alınmıştır.
- Chapman, J. (1911). Nestorius and Nestorianism. *The Catholic Encyclopedia*. 10 Kasım 2015 tarihinde www.newadvent.org/cathen/10755a.htm adresinden alınmıştır.
- Cluzeau F. (2011). Yunanlara özgü politik bir kurum: proksenia. *Özsait Armağanı* içinde (ss. 97-108). Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.

- Cohen, M.G. (1995). *The Hellenistik Settlement in Europe, The Island and Asia Minor*. California.
- Cramer, J. A. (1832). *Geographical And Historical Description of Asia Minor II*. Oxford: At the Üniversity Press.
- Çelik, M. (1996). *Süryani Tarihi I*. İstanbul: Ayraç Yayınları.
- Davis, J. E. (1879). *Life in Asiatic Turkey a Journal of Travel in Cilicia: Peditas and Tracheia and Cappadocia*. London: Charing Cross S. W.
- Delehaye, H. (1837). *Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris: Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*. Brüksel: Apud Socios Bollandianos.
- Desideri, P., ve Jasink, A. M. (1990). *Cilicia: Dall'eta di Kizzuwatna alla conquista Macedone*. Torino: Casa Editrice Le Lettere.
- Develi, H.Ş. (2001). *Dünden Bugüne Mersin 1836-1990*, Mersin: Ticaret ve Sanayi Odası.
- Durugönül, S. (1998). Seleukosların Olba Territorium'undaki 'Akkültürasyon' süreci üzerine düşünceler. *Olba, I*, 69-76.
- Durugönül, S. (2004). Krallar, Rahipler ve Korsanlar: başlangıcından Roma Dönemi sonuna kadar Eskiçağ'da Mersin bölgesi. F. Özdem (Eds.) *Sırtı Dağ, Yüzü Deniz: Mersin içinde* (ss. 27-51). Mersin: Yapı Kredi Yayınları.
- Durugönül, S. (2007). Klasik çağlarda Mersin bölgesi. *Mersin Arkeolojik Kültür Envanteri*, 13-18.
- Durukan, M. (1998). M.Ö.301-188 Arasında Olba Territoriumunda yaşanan siyasi gelişmeler. *Olba, I*, 87-95.
- Durukan, M. (2005). Antik Dönemde Mersin Coğrafyası'nın Jeostratejik ve Politik Önemi. *Tarih İçinde Mersin Kolokyum II*, 6-12.

- Durukan, M. (2007). Seramikler Işığında Nagidos. *Dağlık Kilikia'da bir antik kent kazısının sonuçları: Nagidos içinde* (ss. 228-241). Antalya: Suna- İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.
- Durukan, M. (2015a). Geç Antik Çağ'da Doğu Akdeniz'deki ekonomik gelişmenin nedenleri: İpek yolu ve Baharat yolu'nun rolü. LR1 amphoraları ve Kilikia'daki diğer kanıtlar. *Adalya, XVIII*, 241-257.
- Durukan, M. (2015b). *Mersin'den Tarsus'a Kilikia Kıyılarındaki Kayıp Kentler*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Empereur, J. Y., ve Picon, M. (1989). Les régions de production d'amphores impéiales en Méditerranée Orientale. *Anfore Romane e Storia Economica: Un Decennio Di Ricerche: Collection De L'Ecole Française De Rome 114*, 223-48.
- Erel, T.L., ve Adatepe, F. (2007). Traces of historical earthquakes in the ancient city life at the mediterranean region. *j.black sea / mediterranean environment Cilt 13*, 241-252.
- Ergin, A.Ş. (1973). *İdari Bölüm, İçel İl Yıllığı* içinde (ss. 24). İstanbul: Doğan Matbaası.
- Ersan, M. (1998). Rupenliler Dönemi'nde Kilikya Ermeni Krallığı ile Antakya Haçlı Princepsliği'nin Çukurova'da hakimiyet mücadelesi. *Tarih İncelemeleri Dergisi, XIII*, 83-96.
- Ertekin, E. (2011). Roma Devletinin Hıristiyanlığı ortadan kaldırmaya yönelik son hamlesi: büyük takibat (303-311). *Seleucia ad Calycadnum, I*, 91-110.
- Erten, E. (2014). Arkeolojik veriler ve tarihsel olaylar ışığında Olba'da yerleşimin son bulması. *Seleucia Ad Calycadnum, IV*, 57-72.
- Erzen, A. (1940). *Kilikien bis zum ende Perserherrschaft*. Yayımlanmamış doktora tezi, Universität Leipzig, Leipzig.

- Garstang, J. (1953). *Prehistoric Mersin, Yumuktepe in Southern Turkey*. Oxford: At the Clarendon Press.
- Gates, C. (2005). The Place of the Achaemenid Persian period in archaeological research in Cilicia and Hatay (Turkey). *L' archeologie de l' empire achemenide: nouvelles recherches. Persika 6*, 49-69.
- Gjerstad, E. (1948). *The Cypro-Geometric, Cypro-Achaic and Cypro-Classical Periods*. The Swedish Cyprus Expedition 4/2. Stockholm.
- Gregory, T. E. (2008). *Bizans Tarihi*. (Çev: E. Ermert). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Goldman, H. (1935). Preliminary Expedition to Cilicia 1934 and Excavations at Gozlükule. *American Journal of Archaeology Cilt 39*, 526-549.
- Gough, M. (1952). Anazarbus. *Anatolian Studies II*, 85-150.
- Gough, M. (1956). Augusta Ciliciae. *Anatolian Studies VI*, 165-177.
- Gough, M.(1976). Zephyrion. *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites* içinde (s.999). New Jersey: Princeton Üniversitesi Press.
- Gökhan, İ. (2012). Harun Reşid ve Oğulları döneminde Tarsus (786-842). Y. Özdemir ve A. Cerrahoğlu (Eds.). *2.Tarsus Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss.39-47). Mersin: Özgür Ofset Matbaa.
- Güney, H. (2014). Same type, different legend: Anchiale or Soloi?, *Adalya, XVII*, 45-54.
- Hanfmann, G. M. A. (1963). The iron age pottery of Tarsus. H. Goldman (Eds.) *Excavations at Gözli Kule. The Iron Age. Tarsus III* içinde (ss. 143-145). New Jersey Princeton University Press.
- Heberdey, R., ve Wilhelm, A. (1896). *Reisen in Kilikien*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

- Hild, F., ve Hellenkemper, H. (1990). *Kilikien und Isaurien. Tabula Imperii Byzantini V*, Wien: Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften.
- İşkan, H. (2008). Patara'dan bir "Demos" kabartması. *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı Eurgetes* içinde (ss. 639-648). Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.
- İznic E. (2011). İmparator Diocletianus'un tavan (en yüksek) fiyatlar fermanı "Edictum de pretiis Rerum Venalium". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt.30, Sayı 49, 97-130, Ankara.
- Jasink, A. M., ve Bombardieri, L. (2008). Assyrians, Phoenicians, Cypriots and Greeks: The Co-Existence of foreign cultural influences in the Çukurova plain during the Iron Age. *Olba*, XVI, 23-56.
- Jones, A.H.M. (1937). *The Cities of The Eastern Roman Provinces*. Oxford.
- Kaçar, T. (2002). Roma İmparatorluğun'da Kilise Konsillerinin siyasallaşması: İznic örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, II/1, 1-18.
- Kaçar, T. (2003). Cilician Bishops and fourth-century church politics. *Olba*, VIII (Özel Sayı), 109-128.
- Kalkan, H. (1999). *Ankhiale'nin Yeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kaplan, D. (2011). Doğu Dağlık Kilikia'da Roma İmparatorluk döneminde imar hareketliliğinin ve üretim artışının nedenleri. *Tüba-Ar*, 14, 107-120.
- Karagöz, Ş. (2005). *Eskiçağ'da depremler*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Kaya, M.A. (1996). III. Makedonya Savaşına kadar Roman'nın Anadolu politikası. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XI, 211-232.

- Kayan, İ. (1997). Türkiye'nin Ege ve Akdeniz Kıyılarında deniz seviyesi ve kıyı çizgisi değişimleri. *Türkiye Kıyıları 97. Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları I. Ulusal Konferansı Bildiriler Kitabı*, 735-742.
- Koch, H. (2010). Die Feldzüge Shapurs d. Gr. (240-271 n. Chr.) Anatolien um Die Mitte des 3. Jahrhunderts n. Chr. *Adalya, XIII*, 205-222.
- Koşay, H.Z. (1968). Kilikia Tarihi. *Bulleten*, XXXII 126, 297-299.
- Koroğlu, K. (2006). *Eski Mezopotamya Tarihi Başlangıcından Perslere Kadar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Krumbacher, K. (1925). *Byzantinische Zeitschrift*. Leipzig: Verlag und druck von B. G. Teubner.
- Kurt, M. (2009). Sanherip Dönemi Kilikya İsyanları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 28, Sayı 46, 189-204.
- Laeke, W. M. (1824). *Journal of a Tour in Asia Minor*. London: John Murray, Albemarle Street.
- Lafli, E., ve Recke, M. (2005). Ein Marmorkuros in Mersin. *Archäologischer Anzeiger I.Cilt*, 1-24.
- Langlois, V. (1863). *Le Tresor Des Chartes D'Armenie ou Cartularie De la Chancellerie Royale Des Roupeniens*. Venedik: Typographie armenienne de Saint-Lazare.
- Langlois, V. (1947). *Eski Kilikya*. (Çev. M. R. Balaban) Mersin: Yeni Mersin Basımevi.
- Lequien, M. (1740). *Oriens Christianus, in quatuor patriarchatus digestus quo exhibentur ecclesiae patriarchae, caeterique praesules totius Orientis*, Paris: Ex Typographia Regia.

- Levante, E. (1988). The Coinage of Zephyrion in Cilicia. *The Numismatic Chronicle Cilt 148*, 134-141.
- Luckenbill, D. D. (1924). *The Annals of Sennacherib*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor to the End of Third Century after Christ*. I-II. Princeton: University Press.
- Mansel, A. M. (2004). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Maricq, A. (1958). *Classica et Orientalia*. 5. *Res Gestae Divi Sporis, Syria 35*, 295-360.
- Monks of Ramsgate. (1921). Dulas. *Book of Saints*. 10 Ekim 2015 tarihinde catholicsaints.info/book-of-saints-dulas/ adresinden alınmıştır.
- Ostrogorsky G. (1981). *Bizans Devleti Tarihi* (Çev. F.İşiltan). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Önen, T. N. (2013). Hadrians Reisen im östlichen Mittelmeer anhand neuer Inschriften aus Phaselis. *Adalya, XVI*, 93-106.
- Özyıldırım, M. (2005a). Corycus Piskoposluğu ve VI. yüzyıla kadar Kristoloji tartışmaları. *Olba, XI*, 199-218.
- Özyıldırım, M. (2005b). Erken Hıristiyanlık dönemi dinsel tartışmaları ve Mersin sınırları içindeki Piskoposluk merkezleri. *Kolokyum, II*, 57-66.
- Özyıldırım, M. (2006). *359 Yılı Seleucia Konsili Kararlarının Çözümlemesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Pamir, H., ve Yamaç, İ. (2012). Antiokheia ad Orontes Suyolları. *Adalya, XV (Ayrıbasım)*, 33-64.
- Peschlow ve Bindokat, A. (1975). Zur Säulenstrasse von Pompeiopolis in Kilikien. *Istanbuler Mitteilungen 25*, 373-391.

- Philhofer, S. (2006). *Romanisierung in Kilikien ?Das Zeugnis Inschriften*. München: Verlag von Herbert Utz.
- Price, M.- Gaddis, M. (2005). *The Acts of the Council of Chalcedon*. Liverpool: Üniversity Press.
- Ramsay, W.M. (1907). *The Cities of St.Paul: Their influence on his life and thought*. London: Hodder and Stoughton.
- Rollinger, R. (2012). Med Krallığı: Hayalet İmparatorluk. *Arkeo Atlas I*, 174-183.
- Salmeri, G. (2003). Processes of Hellenization in Cilicia. *Olba, VIII (Özel Sayı)*, 265-293.
- Sarıkaya, S. (2015). Agesilaos'un Daskyleion seferleri (MÖ 396-395). *Phaselis I*, 199-219.
- Sayar, M. H., Siewert, P, ve Taeuber, H. (1992). Doğu Kilikya'da epigrafi ve tarihi-coğrafya araştırmaları 1991. *10. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt I*, 175-198.
- Sayar, M.H. (1998). Kilikya'da epigrafi ve tarihi-coğrafya araştırmaları 1996. *15. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt I*. 331-360.
- Sayar, M.H. (1999). Antik Kilikya'da kentleşme. *XII. Türk Tarih Kongresi*, 12-16 Eylül 1994, *Cilt I*, 193-225. Ankara.
- Sayar, M.H. (2002). Kilikya'da epigrafi ve tarihi-coğrafya araştırmaları. *20. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt 2*, 59-70.
- Sayar, M. H. (2004). Mersin'de kayıp kentler: Mersin'in antikçağ yerleşim coğrafyası. F. Özdem (Eds.). *Sırtı dağ, yüzü deniz: Mersin içinde*. (ss.11-25). Mersin: Yapı Kredi Yayınları.
- Sayar, M.H. (2012). Tarsus'un Eskiçağ tarihi boyunca başkent olmasında coğrafi konumunun oynadığı rol. Y. Özdemir ve A. Cerrahoğlu (Eds.). *2. Tarsus Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde*. (ss. 22-28). Mersin: Özgür Ofset Matbaa.

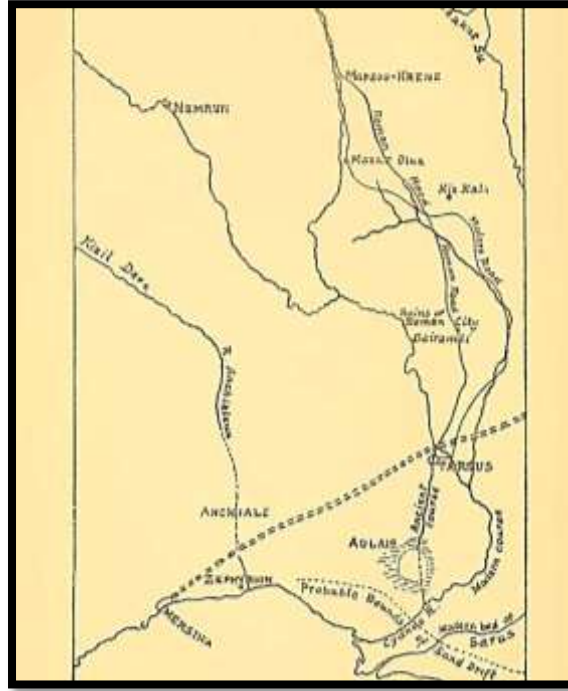
- Schnabel, E.J. (2002). *Urchristliche Mission*. Wuppertal: Brockhaus.
- Schneider, E. E. (2008). *Elaiussa Sebaste*. İstanbul: Homer Kitapevi ve Yayıncılık.
- Schuler, C. (1996). *Ländliche Siedlungen und Gemeinden im hellenistischen und römischen Kleinasien*. München: C. H. Beck.
- Schultze, V. (1926). *Altchristliche Städte und Landschaften II. Kleinasien*. Gütersloh: C. Berterlsmann.
- Starr, C. G. (2000). *Antik Çağda deniz gücü*. (Çev. G. Ergin). İstanbul: Homer Kitapevi.
- Şenol, A. K., ve Kerem, F. (2000). İçel Müzesinde bulunan bir grup amphora. *Olba, III*, 81-114.
- Şenol, A. K. (2003). *Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Şenol, A. K., ve Şenol, G. (2003). Hellenistik ve Roma amphoraları vasıtasıyla Kilikia'nın ticari ilişkileri. *Olba, VII (Özel Sayı)*, 119-143.
- Şenol, A. K. (2008). Cilician Commercial Relations with Egypt Due to the new Evidence of Amphora Finds. *Olba, XVI*, 109-132.
- Tahberer, B. (2005). *Antik Kilikia Sikkeleri*. Adana.
- Tekocak, M., ve Zoroğlu, L. (2013). Kelenderis'te bulunan bir grup Roma dönemi ticari amphorası ve Düşündürdükleri. *Olba, XXI*, 1-31.
- Tempesta, C. (2005). Antiochus IV. Epiphanes and Cilicia. *Adalya, VIII*, 59-82.
- Texier, C. (1863). *Asia Minoure, Description Geographique, Historique Et Archeologique*. Paris: Editeurs de L'Institut de France.
- Tomaschek, W. (1891). *Zur historischen topographie von Kleinasien im Mittelalter*, Wien: Tempsky.

- Troxel, H. A. ve Spengler, W. F. (1969). A Hoard of early Greek coins from Afghanistan. *The American numismatic society museum notes*, 15, 1-19.
- Ulutaş, S. (2015). Mersin ve çevresinin Müslümanlaşma süreci. *İnanca Yolculuk Mersin* içinde (ss.16-17). Mersin: Mersin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Ünal, A. (2005). Doğu Akdeniz, Kilikia ve Güney Anadolu sahillerinde Grek Varlığı Sorunu, *Ramazan Özgan'a Armağan* içinde (ss. 453-474). İstanbul: Ege Yayınları.
- Ünal, A. (2006a). Eski Çağlarda Çukurova'nın tarihi coğrafyası ve Kizzuwatna (Adana) Krallığı'nın siyasi tarihi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 3 (Arkeoloji Özel Sayısı)*, 15-44.
- Ünal, A. (2006b). Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışından Bizans Dönemi'nin sonuna kadar Adana ve Çukurova Tarihi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 15, Sayı 3 (Arkeoloji Özel Sayısı)*, 67-102.
- Ünal, A., ve Girginer, K. S. (2007). *Kilikya-Çukurova İlk Çağlardan Osmanlılar dönemine kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.
- Vural, S. (2007). *Mersin Halkevi Mersin Kültür Merkezi*. Ankara: Dumat Ofset.
- Wiegartz, H. (1965). Kleinasiatische Säulensarkophage, *Istanbulur Forschungen* 26.
- Yağcı, R. (2002). Soloi/Pompeiopolis 2001 Kazıları. 24. *Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 1*, 513-520.
- Yağcı, R. (2007). Soli/Pompeiopolis 2006 Yılı Kazıları. 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 3*, 149-166.
- Yağcı, R. – Kaya, F. H. (2011). Soli/Pompeiopolis 2010 Kazıları. 33. *Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 2*, 169-178.

Yiğit, F. A. (2013). Ermeni Baronluğu'nun kuruluşu. *Seleucia ad Calycadnum III*, 129-144.

Zoroğlu, L. (1994a). Kelenderis'in İlk Çağ tarihi hakkında notlar. *XI. Türk Tarih Kongresi, Cilt I*, 437-448.

Zoroğlu, L. (1994b). *Kelenderis-Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular*. Ankara: Dönmez Ofset Basımevi.

Harita 1. Ramsay Tarafından Oluşturulan Harita.

Harita 2. Zephyrion'un Konumunu Gösteren Harita.

Harita 3. Zephyrion İle İlgili Arkeolojik Malzemelerin Ele Geçtiği Bölgeler

Harita 4. Zephyrion Yerleşimi Olarak Belirtilen Bölgeler

Harita 5. Persler Tarafından Sikke Basılan Kentler

Harita 6. III. Antiokhos Tarafından Alınan Kentler

Figür 1. Kùltür Merkezi'nin Görünümü ve Yumuktepe

Figür 2. Yumuktepe'nin Havadan Görünümü

Figür 3. Yumuktepe Kilisesi

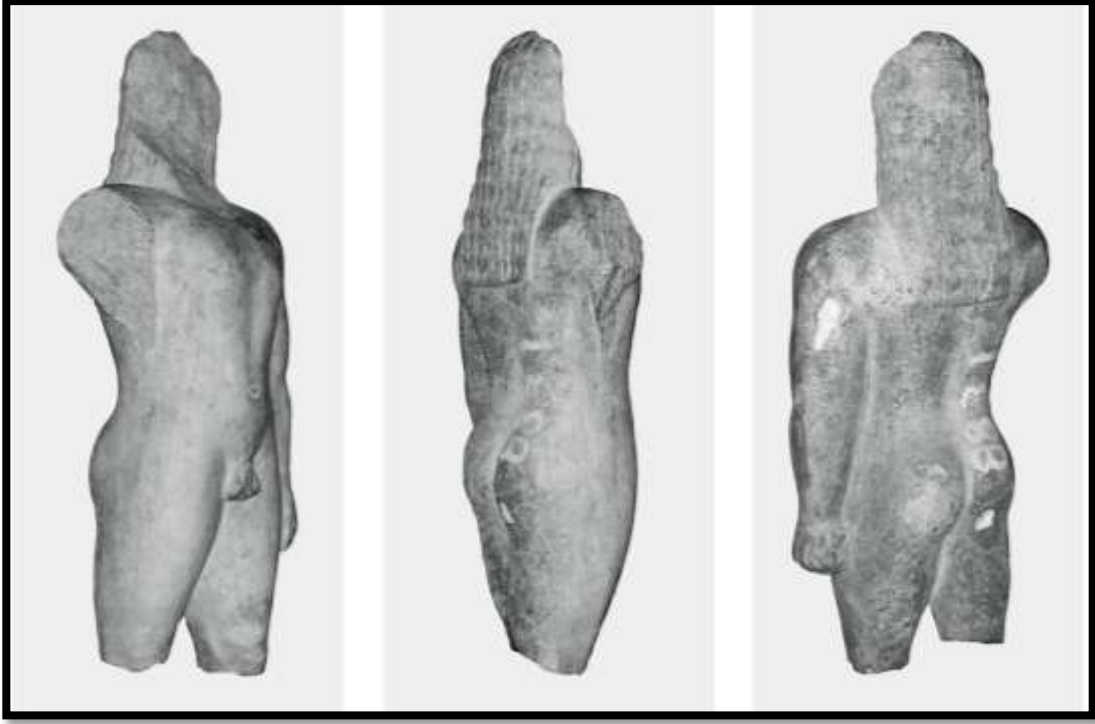
Figür 4. Demos Kültü ile Benzerlik Gösteren Antonius Pius Dönemi Zephyrion Sikkesi

Figür 5. Zephyrion Lejantlı Sikke

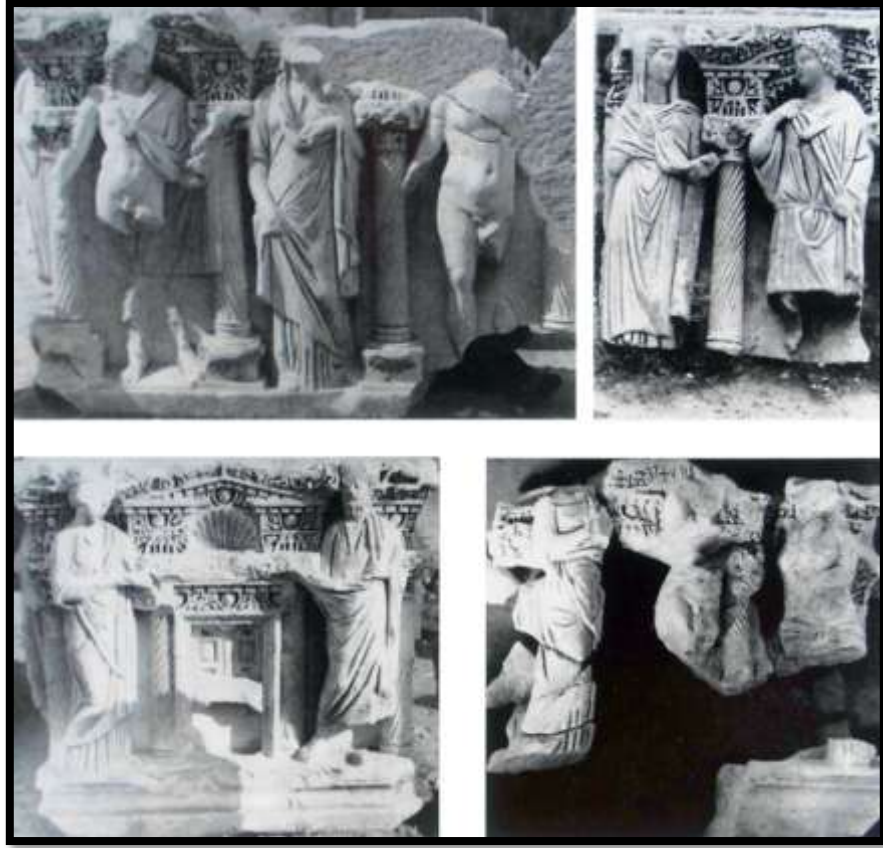
Figür 6. Kent Tanrıçalı Ve Zephyrion Lejantlı Sikke

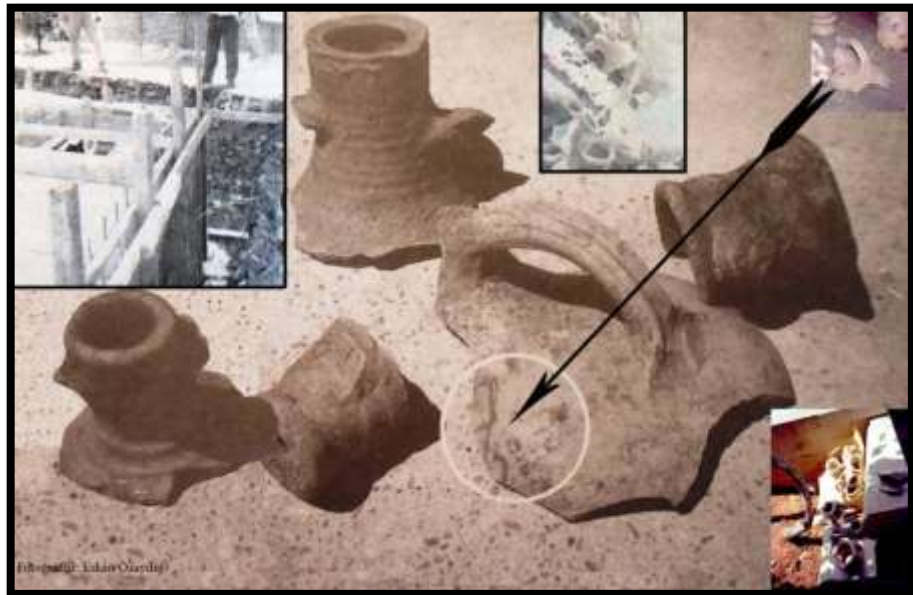
Figür 7. Arkaik Kuros

Figür 8. Mezarda Ele Geçen MÖ 5. Yüzyıl Attika Seramikleri

Figür 9. MS 3. Yüzyıla Tarihlenen Sütunlu Lahit

Figür 10. MS 5-7. Yüzyıllara Tarihlenen LR1 Seramik Parçaları